

PG
5038
C 494 Sb

SPEVY

SAMA CHALÚPKY.

S PODOBIZNOU.

V BAN. BYSTRICI,

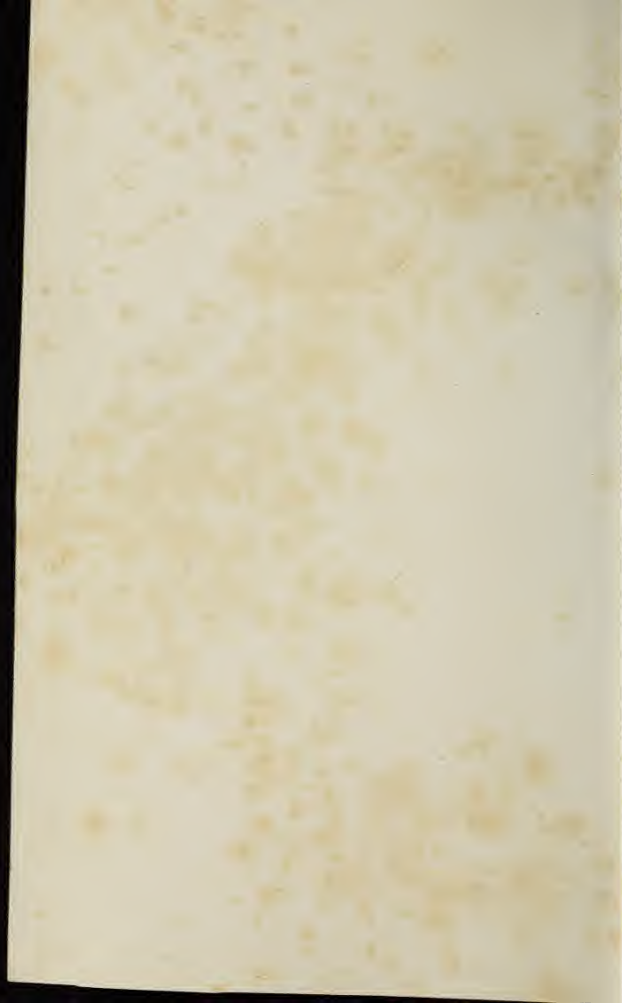
1868.

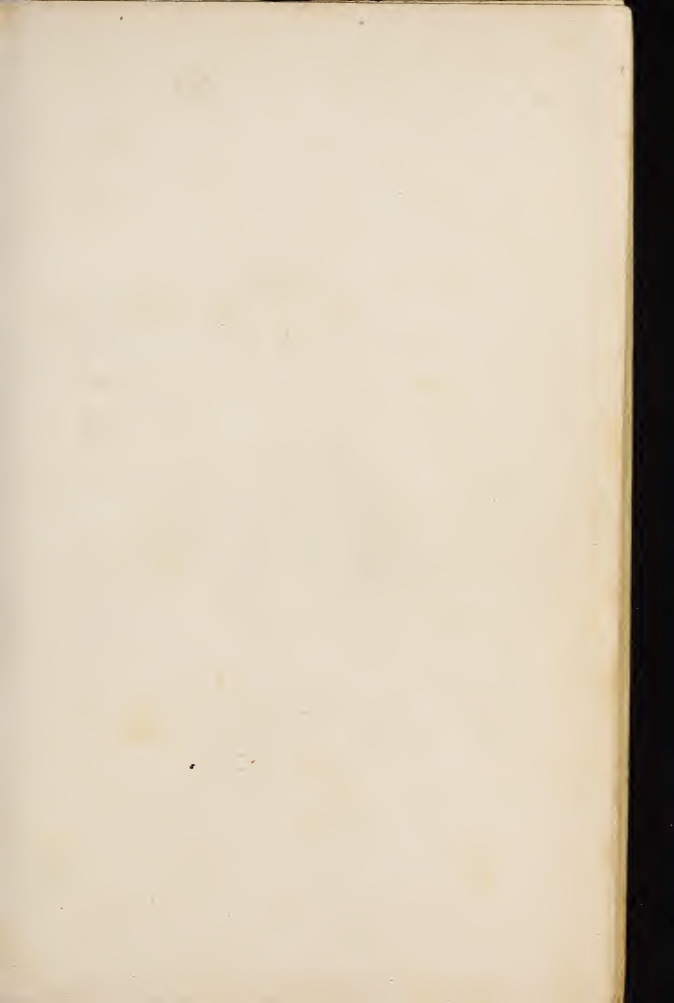
NA SKLADE U EUG. KRČMÉRY-HO,

KNĚHKUPCA.

Stalupkapp

Chalúпка, Sámó

SPEVY

SAMA CHALÚPKY.

V BAN. BYSTRICI,

1868.

NA SKLADE U EUG. KRČMÉRY-HO,
KNIHKUPCA.

PG 5039
C49456

6
Copy _____

08343
18 Aug 54

dlj 28 July 05

O B S Ā H.

	Strana
Smútok	1
Mor ho!	3
Starý väzeň	13
Križiak	46
Branko	49
Boj pri Jelšave	56
Bombura	64
Muráň	78
Turčín Poničan	93
Lykavsky väzen	100
Všeslav	108
Junák	111
Zabitý	121
Valibuk	124
Zrada	128
Žial	131

11/1/05

	Strana
Veštba	133
Kráľ'ohol'ská	140
Kozák	143
Vojenska	148
Sen	151
Vojín na úmoru	153
Juhoslovænom	155
Bolo i buđe	158
Poznamy	163
Slovník	204
Dôslov	213

Smútok.

Nad Tatrou sa nebo kalí,
Kalí mraký hromovými:
Mutný sa Váh i Hron valí
Krají žiaľom uvædlými.

Váh i Hron Slovensko rosí;
Slováci doň sluzu ronía:
Matka Tatra smútok nosí;
Jej deťom do hrobu zvonía.

Hrob ten pre nás zrada čierna
Do tej zemi vykopala,
Ktorej krev slovenská verná
Ňeraz v obeť už sa liala.

4 Ňesmút, Tatro, milá mati!

Slož so sebæ šat ten tmavý:

Hoj, — Boh zradu tú prevráti

Zrádcom na ích podlye hlavy.

5 A náš kraj, sæ zas osvieží,

A vykvetne kvetom novým:

Jasný Váh i Hron pobeží

Spevným poľom Slovákovým.

Mor ho!

Sľeteli orly s Tatry, tiahnu na podolia,

Ponad vysokye hory, ponad rovnye polia;

Preľeteli čez Dunaj, čez tú šíru vodu:

Sædli tam za pomedzím slovenskyeho rodu.

Duní Dunaj a luna za lunou sæ valí:

Nad ním svieti pevný hrad na vysokom bralí.

Pod tým hradom Rimæn-cár zastal si táborom:

Belia sæ rædy šiatrov ðelækým priestorom.

Pokraj táboru sedí car na zlatom stolci;

Okol ňeho cárska stráž, tuhí to paholci;

A pred cárom družina ňeveliká stojí:

Sú to cudzí vítæzi; každý v jasnej zbroji.

Pobelævô kæðeria šije ím otáča;

Modrye ích oči bystro v okolo si páča.

Rostom sú ako jedle; pevní, ani skala:

Zdaloby sa ti, že ich jedna mater mala.

Krásna zem, — jej končiny valny Dunaj vlačí;

A Tatra skalnou hradbou okol nej sa väzí:

Tá zem, tye pyšnye hory, tye žirne moravý:

To vlast' ich, to kolíska dávna synov slávy.

Slovenský rod ich poslal, zo slávneho snemu,

Aby išli s pozdravom k cárovi rímskemu.

Oni celom nebijú, do nôh neпадajú:

Taká otroč nežnáma slovenskyemu kraju;

Lež božie dary nesú, chlieb a soľ, cárovi;

A smelými sa jemu primlúvajú slovy:

„Národ slovenský, knæzstvo i staršina naša

Kroz nás ti, slavný cáre! svoj pozdrav pri-
náša. —

Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,

To je zem naša, daná Slovänom od Boha.

Pozri: tu jej končiny valný Dunaj vlačí;

Tam Tatra skalnou hradbou okol nej sa väzí.

A zem to požehnaná! Chvala Bohu z ňeba,

Máme pri vernej práci voždy svoj kus chleba.
Zvyk náš je nie, napadať cudzije vlasti zbojom:

Slovæn na svojom seje, i žnie len na svojom;
Cudzô ňeziada. Ale keď na naše dvere

Zaklope ruka cudzá v úprimnej dôvere:
Kdo je, ten je; či je on z blíza, či z ďeläka:

Vo dne, v noci na stole dar boží ho čaká.
Pravda, Bohu vydaná káže nám Slovænom:

Pána mať, je nepravosť: a vätšia, byť pánom.
A človek nad človeka u nás nemá práva:

Svätô naše hoslo je: Svoboda a sláva! —
Ňeraz krásnu vlast našu vrah napadol divý:

Na púšť obratily sæ bujnye naše nivy;
Mestá ľahly popolom: a ľud náš úbohý,
Bitý biedami, cudzým dostal sæ pod nohy.

Bláhal už víťaz pyšný, že si bude pásti
Vôlu svoju na veky po slovænskej vlasti,

A žiť z našich mozolov: ale bláhal darmo!

Dal nám Boh zas dobrý deň; zlomili sme
jarmo.

A tí, krutým železom čo nad nami vládli,

Kdeže sú? — My stojíme; ale oni padli. —

Lebo — veky to svedčia — vo knihách osúdu

Tak stojí napísanô o slovænskom ľudu:

Zem, ktorú v údel daly Slovænom ňebesá, —

Tá zem hrobom každjemu vrahovi staňe sa. —

Nuž, povedz že nám, cáre! mocná ruka tvoja

Čože nám ňesie: či meč, či vetvu pokoja?

S mečom ak ideš: cáre! meče máme i my;

A poznáš, že narábæť dobre vieme s ními;

Ak s pokojom: pozdrav tæ pán ňeba i zeme

Lepšie, ako tæ my tu pozdraviť umieme. —

Tyeto dary božie sú priazni našej znaky;

Z dæky ti ích dávame: ber ích aj ty z dæky. —

Nevzal cár božie dary; s jeho mračnej tvári

Urazená sa pýcha liutym hnevom žiari.

A so stolca zlatyeho takovým sa hoslom

Ozvaly ústa jeho ku slovænským poslom:

„Mocný pán, ktorýemu Boh celú zem podnožil,

A osúdy národov v ruku jeho vložil:

Ten pán velí: Slovænia! Pozrite po svete:

Medzi národy jeho či jeden najdeťe,

Ktorýby putá minul abo nežahynul,

Akže oproti Rímu prápor svoj rozvinul.

Skloníte šije i vy. — Tye krásne roviny

Túto zem vaších dedov dostaňe ľud iný.

A spurnye rody vaše pôjdu Rímu slúžiť;

Strážič nám naše stáda, polia naše plúžiť.

A junač vašu mojím junákom pripojím,

A z nej krajinám rímskym obranu pristrojím.

A kdo sa proti mojím rozkazom postaví,

Beda mu! ten sám sebe záhubu pripraví.

Vedzte, že som pán Rímu, a Rím je pán svetu:

To moja cárska vôľa; to vám na odvetu.“

Hriema pyšný cár, hriema, so stolca zlatyeho

Len že Slovæn nejde sa lækať pýchy jeho. —

Hoj, rozovrela tá krv slovænská divoko;

A junák ti cárovi pozrel okom v oko;

A z oka ti mu božia zablislá sa strela;

Ruka sa napružila a na zbroj udrela;

A jedným veľkým citom serdca ím zahraly;

A jeden strašný ohlas ústa jím vydaly:

„Mor ho!“ krikla družina slovænská od razu;

A meč zasvietil v pæsti každýemu vítæzu:

„Mor ho!“ krikla a razom na cára sæ metá:

To ti na rímsku pýchu Slovænská odveta. —

No, dokáz teraz, či máš tolko sily v meči,

Kolko pýchy vo tvojej, cáre, bolo reči. —

Ale ten nie! — zbroje sæ bojí podlá duša:

A tu ti o svobodu dobrý ľud pokúša. —

Skočil medzi stráž svoju cár bledý od strachu:

A zlatý jeho stolec už sæ válæ v prachu;

A mečom za ním Slovæn cestu si preráza,

A junák za junákom padá cárska stráža. —

Zasurmily surmity, volajú do zbroje:

Povstal tábor; do šíkov svíjajú sæ voje;

A voj za vojom divým útokom ta letí,

Kde boj na cára bijú tye slovænskye deti.

Hustye prachu kúdoly po poli valia sæ;

Zem dupo tom a nebo rykom sæ otriasæ. —

A tá naša rodinka, tá slovanská čata,

Už vám je zúkol-vúkol od vrahov ob-
statá. —

Sto mečov sa každýemu nado hlavou bliští,

Lež Slovæn nečítava vrahov na bojišti,

Ale morí. — Hoj, mor ho! ďetvo mojho rodu;

Kto kradnou rukou siahne na tvoju svobodu:

A čo i tam dušu dáš, v tom boji divokom:

Mor ty len, a voľ ňebyť, ako byť otrokom. —

Zúri boj a našina stala si do kola:

To vie, že premoc rímsku jej moc ňpre-
dolá:

Lež, brať moja, ak už len padnúť mi máš
v boji.

To že mi padni, jako víťazom pristojí. —

A môj Slovæn ešte raz bystrye hodil zraky

Ponad tye šíre rovne na kraj svoj ďelaký.

Tam na tých horách sivye mihajú sa vaeže,

Čo strežiu slovanského národa čiertæže.

Svätoháj, stovekými zelený lipami,

V tajnô tam lono túli bohov jeho chrámy.

A nad riekou biely dom, v ňom jeho rod milý;

A v čistom poli ďedov posvätnye mohyly :

Dedov, ktorých niekdy ľud riadevaly rady,

Ktorých meč divých vrahov odrážal nápady.

Jích popoly dávno už čierna zem tam kryje,

Ale jích meno posiaľ v piesni ľudu žije.

A sláva zašlych vekov junáka oviala;

A duša jeho svätým ohňom zplápolala;

A meč v jeho pravici strašnejšie sæ zviája;

Bleskom biiska na vraha, hromom ho zabíja.

Praštia zlomenye raty; bitye štity zvonía;

A pyšnye príliby rímske do prachu sæ ronía.

Hynú i naši, hynú, ale stæ víťazi!

Žiadna rana zvuk bóľu z úst ím ňevyrazí;

Vďačne ľejú vernú krv po osúdnom poli:

Oj, veď padnúť za národ — oj, veď to nebolí!

A boj pomálu tichňe: strašná búry sila

Divým svojím zúrením sama sæ zničila.

A kde naši, čo bili ten Rím svetovládny,
Lebo koval úmysel na Slovaenstvo zrádny: —
Kde naši? — Hojže, Tatro, jasných orlov mati!
Nikdy sa ti tá tvoja detva už nevertati.
Páč! Nad valným Dunajom kruvavô pobrežia:
Tam ti tvoji synovia povraždení ležia.
Neostal, ani ktoby tú vešť niesol bratom:
Bratia vám za česť rodu padli v boji svätom.
Lež každý na junáckej spočíva posteli,
Na kope vrahov, zbitých od jeho oceli.
Už nežije, a ešte hrozí tá tvár bledá;
Ta ruka zmeravená meč odjať si nedá.

A cár okom sklopeným na bojišti stojí:
A čo? — Aždaj tých padlých Slovaenov sa
bojí? —
Nie, lež bezdušnye svojích hromady tam vidí,
A zo svojho víťazstva radovať sa stýdí.

No zahyň, studom večným zahyň, podlá duša,
Čo o svobodu dobrý ľud moj mi pokúša.

Lež večná meno toho nah ovenčí sláva,

Kto sebæ v obeť svätú za svoj národ dáva.

A ty, mor ho! — hoj, mor ho! dětvo môjho rodu,

Kto kradnou rukou siahne na tvoju svobodu;

A čo ai tam dušu dáš v tom boji divokom:

Mor ty len, a voľ ňebyť, ako byť otrokom.

Starý væzeň.

Pri tichom Dunaji
Pod tým čiernym hradom,
Pasú sa koníky
Na šuvare mladom.

Pod hradom, pod tými
Vysokými braly,
Pase tye koníky
Jeden júnoš malý:

Junoš neviniatko,
Jako tá lælija,
Čo tam v božom ráji
Svoj púčok rozvíja. —

Bujnô božedrievæ
Tye bralá ovieva;
Na ňom krásno vtáča
Milo sebe spieva.

5 — Vidom nevidavat
Vtáka tak krásnyho;
Slychom ňeslýchavať
Spevu tak milýho.

10 — Tak aždaj ňezňeje
Len anielskô hrania,
Rodinka ňebeská
Keď sæ Bohu klania.

5 — Na tye zlatye hviezdy
Keď úklækom padá,
A duši hriešnici
Prepáčenia žiada.

Lietal vtáčok, lietal,
Od kríka do kríka
Jakoby bol sebou
Volal junošíka:

A junošík za ním
Čez krovia, čez bralá.
Kæde ľudská noha
Nikdy ňekráčala.

Nad ním sæ vysoko
Čierny hrad už dvihá.
Pod ním sæ hluboko
Tichý Dunaj mihá.

A ten krásny vtáčok
Na vysokej væži
V úzunkom okienku
Sædol si do mreži.

A nášho junoška,
Len ho báda čosi:
Hádam sæ to vtáča
Za tou mrežou nosí.

Lež on, malý junoš,
Ňedobre on hádal,
Čo hlædal, ňenašiel:
Našiel čo nehlædal.

V tom okienku mreže
Idú hen vo troje;
Za tými mrežami
Væzenia strašnô je;

Oj, strašnô væzenia:
Nie múrom múranô,
Ale do živýho
Brála vyrúbanô.

Ozornye obruče

Tyčia tam zo s'teny:

O ňe retæzæmí

Væzeň je lapený.

Starý, starý væzeu,

Vyčivený, lysý;

Brada s'nežnobiela

Do pása mu visí;

Ruky k ňebu spína

A retæze zvonía,

A zapadlye oči

Horkye sluzy ronía.

Plače; — dobre mu ta

Žial srdce neskrúší:

Milost', Bože, Milost',

Mojej hriešnej duši.

Velæ, velæ rokov
Ten væzeň presedel,
Ale okrem Boha
Nik o ňom ňevedel.

Strážnici na hrade —
Slýchavali oni,
Že tam dolu čosi
Retæzæmi zvoní;

Slýchavali oni,
Že z dakiaľ tam z dola
Ku Bohu o milosť
Kýsi hriešnik volá:

Lež žiadna sæ duša
O ňom ňedoznala,
Lebo tæžká kliatba
Na væzňu ležala. —

A ten malý junoš
    Jako ho zahliadol,
Lenže ňebožiatko
    Lækom tam ňepadol;

Ani nezavrátil
    Tye svoje koníky,
Len na hrad utiekal
    Skalnými chodníky. —

A na Čiernom hradě
    Slávne hody stoja:
Černohradská junač
    Vrátila sa z boja.

Černohradská junač
    Vitæzný boj bila,
Ňeznaboha Kupu
    O zem uďerila:

Kupu, čo na kráľe
A na vieru svätú
Zodvihol k odboju
Zbroj svoju prekliatu.

Pod Palotou, — tam on
I jeho pohani
Ležia slovenskými
Mečí rozsekaní. —

A junač na hrađe
Dobrej si je vôle;
Jesť a piť, čo ľubo,
Pred nimi na stole.

S vysokého triemu
Trúby pekne húdú:
Hučia milye piesne
Slovenského ľudu.

A čo starý víťaz, —
    Vínko si popíja:
A čo mladý, tance
    S paniami vybíja.

A čeliadka, župy
    Černohradskej krása,
Na šírom priedhradí
    Veselo hrá sa. —

Nešiel sa junoško
    S čeliadkou pobaviť,
Ale sa on išiel
    Pred pánov postaviť.

A biele si vlásky
    Začesal za väzy,
A poklonil sa on
    Pekne pred víťazy.

„Boh vás pozdrav, páni!“

— „Pozdrav Boh i tebæ! —

Ká-že tæ nesie k nám,

Junoško, potreba?“ —

„Malby ja slovo k vám,

Páni mojí milí;

Lež bojsæ, by sté sæ

Na mnæ pohoršili.“

— „Zlô slovo nepovieš,

To, junosko, vieme:

A pre dobrô my sæ

Pohoršit nesmieme.“ —

„Nuž, počujte, páni,

Pozorom laskavým:

Je to pravda pravá,

Čo vám ja vyjavím.

Tuná vám na hrade
Jedon väzeň sedí:
Kto vie, ktorý rok už
Vo väži on biedi!

Starý, starý väzeň,
Vyčivený, lysý;
Brada snežnobiela
Do pása mu visí.

Ruky k ňebu spína,
A retæze zvonía,
A zapadlye oči
Horkye sluzy ronía.

Plače; — dobre mu ta
Žiaľ sêrdce neskrúši:
Milosť, Bože, milosť,
Mojej hriešnej duši!

Smilujte sa, páni,
 Nad dušou ztrápenou;
 Milostivý pán Boh
 Buď vám odmenou.“ —

A páni skoro tam
 Divom zkæmeňeli:
 Oni o väzňovi
 Pranič ňevedeli.

A väža, v ktorej bol
 Väzeň zamúraný,
 Hñed' bola prebitá
 Ostrými čakany.

Lež páni — ti si len
 Zastali z dæleka:
 „Bože, či to človek,
 Či len tieň človeka?“

A svätým sae križom
Triráz prežehnali,
A starýho väznæ
Pod otázku vzæli.

„Povedz nám, väzeň náš,
Povedz nám: kto si ty?
A čo si tak tæžko
K tej skæle pribitý?“

— „Oj, páni; bol som ja
Župan Černohradu;
Teraz som väzeň v ňom
Pre velikú zradu;

Pre velikú zradu
Na mojej rodiňe:
Pre vätsiu ňeveru
Oproti krajiňe.“ —

„Oj, väzeň, nad ten hriech
Ani byť nemôže:
Varuj každú dušu
Pred ním, svätý Bože!

Vyznaj nám, väzeň náš,
Vyznaj v úprimnosti:
Jak si sæ dopustil
Takej ohavnosti.“

— „Oj, vyznám ja, páni.
Vyznám svoju vinu:
Pre zločin som sæ ja
Dopustil zločinu. —

Vykvetal kvietočok
Na pustom polome:
Dorastalo dievča
V matky svojej dome.

Na pustom polome
Bielušká bimbonka :
V matky svojej dome
Nevinná Ilonka.

Mať ju vychovala
Biednym, vdovským chlebom,
Roveň si ňemala
Pod tým božím ňebom ;

Roveň si ňemala
Len aždaj na ňebi,
To svätô anielstvo
Kde Boha velebí.

Mňa kvitla bimbonka,
To bieluškô kvietæ!
Mňa rástla Ilonka
To ňevinnô dietæ.

Bimbonka uvädla;
Červoč ju podryla:
Ilonka umrela;
Mojad' ju zmárnila;

Mojad' ju zmárnila,
A len pre to jedno:
Zdalo sa jej hanbou
V rode dievča biedno. —

Zodvihla sa bola
Búrka od východu,
Prihučala na zem
Slovenskýho rodu.

Madar, ten divý Čud.
V nepočetnom roji,
Do šíryho sveta
Pustil sa po zboji.

On ohňom i mečom
Padol na Moravy;
A nás kráľ Svätopluk
Volal pod zástavy.

Surmily surmíty
V zlatom Velehrade:
A po slovæn-vlastiach
Zbroj cendžala všade.

Povstal môj dobrý ľud,
I bratskye nám rody:
Kde Visla i Lába
Mutnye leje vody;

I kde Tatry pyšno
K ňebu sæ spínajú:
Valily sæ vojská
K tichýmu Dunaju.

Nad Dunajom král náš
Zastal si táborom;
Pri ňom župy, každá
Pod svojím práporom.

Tam rozšikovali
Jasnye šiky svoje,
Pod mojím prievodom
Černohradskye voje. —

A môj rod — tí hadi —
Spolu kameň duli,
Na Ilonku moju
Zlostnye rady kuli.

Či dievčatko sraziť
S tej skaly vysokej:
A či ho zaväziť
Do väže hlbokej:

Kde ani len slunko
Na ňu nezasvieti,
Kam ani len vietor
Ku nej ňedoletí. —

Dluho rady stály,
Tak sa dokonaly:
Srazili Ilonku
S tej vysokej skaly;

Srazili na Dunaj
Na tye hlubočiny:
Padol mojím rodom
Aniel môj nievinný. —

Lovili rybári
Ryby na Dunaji;
Videli Ilonku
Ťenúť popri kraji.

Tí dievča vyniesli
Do zelenej trávy;
Ihlicu ai partu
Vypæli jej z hlavy.

Ihlicu ai partu
Zo zlata čistého,
Zaniesli rybári
Do chrámu svätého.

Na božom oltáre
Tam ju povesili,
Luďom pravovercom
Smútok ohlásili:

„Letorôstka suchá
Už sæ nerozvíje,
A telo bez ducha
Nikdy neožije:

Kto tú partu svojej
Darom dal neveste,
Tomu, pravoverci,
Takô hoslo neste:

Že už neklækne s nou
Nikdy jedným párom,
Na ten svätý kameň
Pred božím oltárom.“ —

Ešte ani slunko
Ñesædlo za horu
Už to smutnô hoslo
Dobehlo k táboru.

A ani biely deň
Na mnæ nezasvietil,
Už som ja ten zločin
Zločinom odvetil. —

V noci čierne mraky
Na nebi zavísli;
Oj, ale černejšie
Na tej mojej myslí.

Po nebi sæ blesky
Křížili ohňivye:
A po mojej mysli
Pomyšlenia divye.

Bez sebæ som sæ vám
Do sedla vyhodil;
A lefel som v oslep,
Až sæ kôň zachodil.

Čez širokye polia,
Čez hlubokye toky,
Až ta, kde obozom
Stál Madær divoký.

Ta mi tam pošopol
Zlostník zlostný z pekla.
Čo najhoršie znala
Duša jeho vztekľá.

Ja sám som vyviedol
Madærskye zástupy.
V noci hromobitnej
Na hrad mojej župy;

Ja sám som rozrazil
Bránu rukou mojou:
Padol biedny môj rod
Pod Madæskou zbrojou.

Stal sa hriech; — lež zápať
Za ním prišla kára:
Jako víchor kráľ náš
Udrel na Madæra:

A jak plevy rozbil
Divye jeho pluky :
A mnæ vydal pán Boh
Královi do ruky.

Smutno vyhrávali
Zvony so zvonice ;
Plakaly Ilonku
Jej vernye družice :

Oj, a ja zajatý
Mojím vlastným ľudom,
Stál som okovaný
Pred královým súdom.

Dvanásti mláďenci,
A každý pod perom,
Zaniesli Ilonku
Do hrobu večerom :

A mnæ ňešťastníka
Tye králove stráže,
Pod holými meči
Zaviedly do váže.

Ilonke čierny kríž
Na hrob postavili.
Jej nevinnú dušu
Bohu poručili:

A mnæ do tej váže
Murom zamúrali,
Na môj' biednu hlavu
Kliatbu mi nakliali:

„Da tæ tu, zrádniče,
Hrich tvoj večne moril:
Da tæ Boh z milosti
Na veki vytvoril!

Keď naň volať budeš,
Aby sa nepohol;
Žeby si tu hynul,
A zhynúť ňemohol!“

Tak mi popi kliali,
A ľud volal: „Amen!“
A ostatný zavrel
Væžu túto kæmeň. —

Povedz nám, væzeň náš:
Který-že rok beží,
Jako tæ vsadili
Do tej tmavej væži?“

— „Sto rokov i jeden
Som ja, páni, væzeň:
Dávny to čas; velæ
Búrok išlo čezeň.

Nie raz, ani nie dva
Divý lomot surmy
Zatriasol pevnými
Černohradu múrmi.

Čul som ohlas trúby
Odo brál odbitý;
Čul, jak zem duňela
Koňom pod kopytý:

A ja s plačom k Bohu
Volával som vtedy;
Nie, aby zakončil
Tažkye moje biedy:

Za synov národa
Môjho som sa modlil,
By sa žiadon Sloven,
Jako ja nezpodlil.

Ziť — aby verne žil
Každý svojmu rodu:
Mrieť — aby z dæky mrel
Za jeho svobodu.

Tak šiel vek za vekom
V modlitbe a v plači:
Lež veril som, že Boh
Smilovať sa ráči!“

„Oj, väzeň náš, väzeň!
Hned máš byť rozkutý:
Sto rokov a jeden
Dost' bolo pokuty.

A potom skloň u nás
Biednu hlavu svoju,
Až ťa Boh k večnému
Povolá pokoju.“

„— Vašu vdæku, páni,
Odplat' vám Boh z ñeba:
Lež mne na tom sveťe,
Mñe len jedno treba;

To jedno, viem, páni,
Že mi dopræjete:
Po pravovernýho
Popa mi pošlete.

Ten pravoverný pop
Nah mæ ospovedá:
Oj, rád by ja umrieť,
Ale hriech mi ñedá;

Hriech, kliatbou prekliaty,
Tu stojí na stráži:
Ten aniel úmorník
Sem sæ neováži.“ —

116

A pop, slúha boží,
Vstúpil do väzenia;
V rukách jeho svätý
Závdavok spasenia.

A páč Ien na väznæ;
Páč Ien, akô svetlo
Po tej bledej tvári
Razom sæ rozlietlo:

Ako z čiernych mrakov
Keď sæ zaligotá
Na snehovye polia
Ñebeská jasnota.

Poznať, že duša už
Boží raj zazrela;
Že už lámať ide
Slabú väzbu tela;

A po dlhých mukách
A po ťažkom boji,
Na ten večný pokoj
Preletieť sa strojí.

A jako pop väznæ
Od hriechov rozhrešil;
Ako ho tou svätou
Poťechou poťešil:

Ako riekol: „Ostaň
S ťebou pokoj boží:
Nach podlæ milosti
Boh s ťebou naloží:“

Páni na to hlædia
A blednú od strachu:
Rozsypal sa väzeň —
Márny prach — do prachu.

A z mreže do väže
Čudný zvuk zaznieva:
Na nej krásno vtáča
Milo sebe spieva.

Vidom ňevídavať
Vtáka tak krásnyho,
Slychom ňeslýchavať
Spevu tak milýho.

Tak aždaj ňezňeje
Len anielskô hrania:
Dušička hriešnica
Keď sa Bohu klania;

Dušička hriešnica,
Čo po žiali mnohom
Milosť už obsiahla,
A v mier ide s Bodom.

Križiak.

Sedí d'ievčina na brale vysokom,
Po šírom mori mutným blúdi okom;
    Sluza za sluzou na tvár svædlú padá:
A tam d'ëň po dni ona preplakáva;
Tam sæ sňou víta slunko, keď už vstáva;
    Tam sæ s ňou lúči, keď za hory sædá.

Belævye pary plazia sæ po vode,
Stæ s rozdutými vetrilami lođe:
    Klamnými đevu obrazami mætú.
Ñejd'e; jaj nejde ten tvoj premiľený:
Či u Moslemov upí zavæzňený,
    Či tam už dušu dal za vieru svætú? —

Kráľ ohlásil kríž, a trúby zahraly,
Vítæznú mládež na vojnu volaly,
    Za širo more, až do svætej zemi:
A junák ňeznal serdca odolati,
By tam boj svätý ňešiel bojovati,
    Kde kríž do prachu hodili Moslemi.

„S Bohom, dievčino, sivá holúbočko!
Lež preto jasnô ňezamúť si očko:
    Už mám kríž i meč; viera zve do boja:
Keď tá niva sæ znovu zazelená,
Zas sæ ti vrátim, duša premilená:
    A potom večne, večne budeš moja.“

A niva znovu sæ zazelenala;
Ale dievčina darmo uvíjala
    Do svatobnýho vesienku si venca:
Už i krása lúk kosou padla krivou;
Už len jesienka pustou kvitla nivou:
    A ješte ňemá a ňemá milenca. —

A ona sedí na brale vysokom ;
Po širom mori mutným blúdi okom :
    Sluza' za sluzou na tvár svædlú padá.
Slunko už sædlo ; večer mrazom dýše ;
A more pod ňou voľne sæ kolíše ;
    Do moræ lúna nazerá sæ mladá.

A čo to pláva cez tye vody šerye ?
Či labúť ešte na mori sæ perie,
    A pri maŕeri jej rodinka milá ? —
Nie ; to sæ labúť ňeperie na mori :
Je tomu čas už, čo tam na podhorí
    Do hustýho sæ triestæ utúlila.

Junák to bledý tam po voďe tenie,
Znak kríža sæ mu na plášti cervenie ;
    Vo hrudi strela ; v pæsti meč zlomený :
A jako đeva junáka zahliadla,
Bez duše s brala vysokýho padla :
    Oj, veď on to bol, ten jej premiľený.

Branko.

Vo Zvoleňe zvony zvonía;
Za Zvoľenom Branka honia
Honia, honia, durným honom
Po doľiňe hore Hronom.

„Prečo že to, Branko, prečo:
Či si jím zavínil niečo?“
— „Majú oni do mnæ vinu:
Ale ja mám do nich inú.

Bulo dobre — ale dávno:
Žil na svete Slovák slávno:
Oj, žil si on vo svobode
Jako ryba v tichej vode.

Cudzý zbojom na nás padol,
O vlasť našu nás okradol;
Pošliapal nám naše práva;
Zašla rodu nášho sláva.

Idú roky zo sta do sta:
Zem cudzinou nám zarostá;
Kdo slovenskej pravde žije,
Pekelná ho krivda bije.

A ja ňeraz v ťažkom bôli
Stál som na vysokej holi:
Stál som nad tým pekným krajom,
Medzi Tatrou a Dunajom.

To zem, d'edom mojím vzatá;
To vlasť a mať moja svätá:
A ja sirotou tu stojím,
A vo svojom nie som svojím. —

I plakali moje oči
Že můj Iud mi je v otroči:
I čakal som — ale darmo,
Kdoby zlomil naše jarmo.“ —

A v Bystrici zvony zvonía;
Za Bystricou Branka honía
Honia, honía durným honom
Po dolíne hore Hronom.

„Hojže, Branko! Nože ty mňa —
Nože povedz mi úprimne:
Či sæ ti krev ňebúrila,
Keď ti krívda pravdu bila?“

— „Hoj, búrila sæ krev moja.
A hnala mæ ta do boja:
Hnala ti mæ ona, hnala, —
Ta na hory, ta na bralá.

A od Matry až na Tatry
Zasvietily moje vatry:
Kto ích videl, vedel čo je.
A poberal sa do zbroje.

A s hôr a brál junač smelá
Šabľu v pästi v dol udrela.
Ďeti Slovenskýho rodu
Letely v boj za svobodu. —

Zkvetli dobrí, jako kvietä,
Keď ho jarnie dni osvietä:
Zlí padali omarení,
Jako listä v čas jeseni.

Bulo dobre, — lež za málo;
— Ako Boh dal, tak sa stalo: —
Lud môj, junač moja padla,
A nádeja tvoja zvädla.

Zvædla, — ale sæ zotaví,
A vykvetne kvetom slávy:
Dozrú raz i tvoje časy,
Prijde vítæz, čo tæ spasí.

A na Brezňe zvony zvonía,
A za Breznom Branka honía:
Honia, honia, durným honom,
Po dolíne hore Hronom.

A tam hore vyše mesta
Zarúbaná mocne cesta:
Buďe ti tam, Branko, beda;
Tá záruba dial ti ňedá. —

A zlí zlye si našli rady:
Postávali poza klady,
I padli naň s hora, s dola,
Jako vrany na sokola.

Strelami ho postrielæli,
Šablæmi ho porúbali:
Lež kým Branko hlavu sklonil,
Dvanástym on hlavy sronil. —

„Hojže, Bože! staň do súdu,
Prislúž pravdu môjmu ľudu:
Mnæ zabila podlá zrada;
Slunko moje už zapadá.

Pravde žil som, krivdu bil som,
Verne národ môj ľubil som:
To jediná moja vina,
A okrem tej žiadna iná. —

A vy, bratia, tak urobte,
Berte šable, jamu kopte:
Jamu kopte do hluboka,
Hrob mi sypte do vysoka.

Na hrob kameň mi vyvýšte;

Moje meno doň mi vpište:

Nah vie, kto sa naň podíva,

Že tam Branko odpočíva.“

Boj pri Jelšave.

Poniže Jelšavy
Zelenye moravy,
A na tých moravách
Vejú dve zástavy.

Nad jednou zástavou
Blišťi sa kríž svätý;
Pod krížom slovenskye
Šíkom stoja čaty:

A nad druhou mesiac
Svieti si s vysoka;
Pod mesiacom Turci,
Tá zbojnič divoká.

A Turkov — tých vám je
Ako dreva v lese;
Len dobre, ež ích tá
Zem božia unese:

A našich len so žmeň:
Oj, Bože náš, Bože!
Ak ty ňepomôžeš,
Kto že nám pomôže? —

A surmity hrajú;
Pálæ samopaly:
Nad Muráň — dolinou
Hory sæ ozvaly;

Zaduňelo pole
Pod kopytý koňom:
Čata sæ za čatou
Rúti Turek po ňom;

Čata saæ za čatou
Rúti na Slováka,
A hromom udiera
Junák na junáka.

Cendžia ostrýe šable,
Práskajú kopije,
A krev svojích synov
Zem slovenská pije. —

Hojže, Iudia, zle je!
Beda našej hlave:
Už to naše vojsko
Pæti ku Jelšave;

Ku Jelšave pæti,
Turek za ním letí:
Škoda, večná škoda,
Tých slovenských detí!

Nebojme sæ, bratia,
Hoj, nebojme sæ my,
Čím je šablæ v pæsti
A čím Boh nad nami.

Čím je Boh nad nami
A čím šablæ v pæsti:
Ñebude si Turčín
Pánom našej vlasti. —

A od Mutna tmavá
Vali sæ mrákava;
A v tej mrákave sæ
Na kríž pobliskáva.

A valí sæ, valí,
Dolu do doliny:
Tam popolom ležia
Slovenskye d'ediny.

Z dědín krev pobitých
Ku Bohu tam volá;
Okol dědín pole
Už len púšť je holá.

Nie je to mrákava:
Koňe to tam práša,
A na totých koňoch
Bystrá Slovač naša.

Ani sa tam blesky
Na kríž ňeblískajú:
To naši Slováci
Šablami zvíjajú.

A tá naša Slovač,
Ako liuta búrka,
Hodila sa na dol,
A padla na Turka.

Hodila sæ na dol,
Ako búrka s ňeba:
Vzæla ona, vzæla,
Turka medzi sebæ.

Hoj, vzæla ho ona
Vo dva boky zrazu:
Pohan, teraz, ťebæ
Vydá Boh na zkazu.

A to naše vojsko
Samopalmi páli:
A Turek za Turkom
S badalij sæ valí.

Samopalmi páli
Kopijami kole:
Ťečie krev Turecká,
Pres Jelšavskô pole.

Kopijami kole
A šablami seká:
A Slovák vitaezí
A Turčín uteká.

Poniže Jelšavy
Zelenye moravy;
A na tých moravách
Vialy dve zástavy.

Už len jedna veje:
Nad tou je križ svätý;
Pod ním sa slovenskye
Modlia Bohu čaty.

A mesiac — ten si už
Ňesvieti s vysoka —
Padli Turci, padla
Tá zbojnič divoká.

A surmity hrajú
Slovákom ku sláve:
Oj, bul vám to za boj,
Tot boj pri Jelšave.

Bombura.

Na Breznianskej vaeži
Trúby prehrávajú;
Breznianskych junákov
Do zbroje volajú:

A junáci letia
Na brány. na valy;
Pri boku ím šable,
V rukách samopaly.

A veď sa ím ono
Tým Breznænom stalo.
O čom sa nikomu
Ani ňepozdalo,

Za Hronom, tam pod tým
Vysokým pahorom,
Prešlú noc Kuruci
Læhli si táborom.

A sotva ðen svitol
Za nocou, za tmavou,
Prišiel k mestu hlásač
Pod bielou zástavou,

A pred bránou, tam sæ
Postavil na cestu,
A takô posolstvo
Ohlasoval mestu:

„Vítæzný náš vojvod
I brať naša celá
Údatným Breznænom
Svoj pozdrav posiela.

My sme vojsko vlasti,
A naša zástava
Veje na obranu
Svobody a práva.

Kráľ náš, to je zlý kráľ;
Robí, čo nesluší;
On nám naše práva
Vierolomne ruší;

A ňeznosnye taže
Na vlast našu vála:
Preto sme zodvihli
Zbroj našu na krála;

Aniže my tú zbroj
Skorej nesložíme,
Čím jemu korunu
S hlavy ňesroníme.

Potom nám — len potom
Lepšia doba svitňe;
Len potom vlast' náša
Svobodou zakvitňe:

A preto, kto si syn
Vlasti svojej pravý,
Ber šablu, a staň si
Pod naše zástavy. —

Jemu rečník mestský
Odpovedá s brány:
— Pri ňom starší mesta
I s radnými pány: —

„Pozdrav sí, hlásaču,
Tých, čo tæ poslali;
A žeby si s Breznom
Svätý pokoj dali.

Známe my vás, známe:
Niet v kæmeni vody,
Ani u Kuruca
Pravdy a svobody.

Brojíte na králæ:
Oj, beda vám, beda!
Boh si pravdu svoju
Brat' na posmech ňedá!

Brojíte na králæ: —
A tými krivdami,
Pre ktorye brojíte,
Krivdíte nás sami.

Tým ste si sami súd
Vyniesli na sebæ;
A príjde — príjsť musí
Na vás kára z neba.

Slovákovi svätá

Je kráľova hlava:

On z dáky krev svoju

Zaň dával i dáva.

Ani my, ľud verný,

Ľud slovenskej zeme,

Pod vaše zástavy

Nikdy nestaňeme,

A bodaj to, bodaj,

. Dobrô ňebo dalo,

By vás oko naše

Nikdy ňevídalo.“ —

„Pre to spurnô slovo

— Hlásáč pyšno rečie: —

Pre to spurnô slovo

Krev vaša poťečie.

Volte si víťazea;
Zvolíme si i my:
A tí nach boj bijú
Pred zraký našimi,

Ak nášho víťazea
Váš premôže v boji,
My hneď odrazíme
Od mesta v pokoji.

Jestli ale vášho
Náš víťaz pokorí,
To zaraz nach Brezno
Brány nám otvorí.“ —

Staň sa! zvolal rečník: —
Nah Boh svojim súdom
Súdi medzi vašim
A slovenským ľudom! —

Pred Breznianskou bránou
Šíra lúka leží;
Popri nej šumný Hron
Bystrým tokom beží.

A na totej lúke
Dva víťazi stoja,
S kopijami v pæsti,
Hotoví do boja.

Tam Madær, vo zbroji
Sriebrom vykladanej,
Pyšno si harcuje
Na parype vranej.

Syn to dïvej pusty;
Pustýho pohľadu;
Ku koňu, ku šabli
Privyklý od mladu:

A tu náš Bombura:
Vítæz to od pluha;
Biť ale dobre vie
Ruka jeho tuhá.

Broň i šišiak na ňom
Z pevnej sú ocele;
A sivko jaræbý
Hrá pod ním vesele.

Na bráňe dvanásti
Trubači zahráli:
A naši vitæzi
Do boja sæ dali.

Sklonili kopije;
Muž na muža vrazil:
Kopije spræštæly;
Žiadon nezvítæzil. —

Na bráňe druhý raz
Trubači zahrali:
A vítæzi znovu
Do bója sæ dali.

Vytasili šable,
Muž na muža vrazil;
Šable sæ zlámaly;
Žiadon ñezvítæzil.

Na bráňe tretí raz
Trubači zahrali:
A vítæzi zase
Do bója sæ dali.

Hoj, teraz len bulo
Oči na čom pásti,
Keď junákom blisli
Posekáňe v pæsti.

A tye posekáňe —
Tak oni durkali,
Až sæ tye Breznianske
Múry ozývali. —

Borba dluho stála:
Už i deň zapadal;
A junák junáka
Ešte ñeovládal.

Tye ích bujnye koňe
Sú už samá pena;
Tye ích jasnye broňe
Brudí krev červená.

Podďaj sæ, vítæze!
— Madær pyšno volá:
Slovák Madærovi
Nikdy ñeoddolá.

Buďe, jako Boh dá!
— Slovák mu odvetí:
A pýcha zlým dýcha,
A do zlýho letí. —

Hoj, len ti náš Slovák
Sivka raz otočil;
A ku Madærovi
Od boku priskočil:

A v tom buchlo, jako
Keď strela ňebeská
Stovekô dubisko
Na horách roztrieska:

A páčte! — Už Madær
S parypy sæ valí;
A ľudská jeho krev
Zem slovenskú kalí;

A on, čo toď hanu
Na Slováka kydal,
Sám on krivú dušu
Pred Slovákom vydal.

Zatrúbily trúby
Ozonom veselým;
A sláva na slávu
Znela Breznom celým.

Ale tam za Hronom,
Čím prišiel deň nový,
Ňeostal ani len
Znak po Kurucovi.

A tak to bývalo,
I tak bude bývať:
Budú sa pokorní
Na pád pyšných dívať.

Ňpravých ňpravost

Uvalí do zkazy

Lež pravda — hoj, pravda! —

Tá iste zvítæzí.

Muráň.

Hučí jarok po doliňe,
Popri jarku cesta:
A na jarku rybky loví
Mladušká ňevesta.

Rukávy si vysúkala,
Upiala sukničku:
Loví, loví drobnye rybky
Na zlatú udičku. —

Popri jarku cestou idú
Husárov dva rædy;
A husárom predok vedie
Vitæz pekný, mladý.

A on, víťaz, vo zlatú je
Odětý koľcavu;
Kolpak, orlom podperený,
Zdobí jeho hlavu;

Pardovo mu rúno visí
S ľavého ramena;
A parypa pod ním hrá,
Sriebrom zauzďená. —

Zastal víťaz; — oči krásnu
Zazrely rybárku:
I odrazil sa od vojska
A zbočil ku jarku.

Hupol s konæ; pri boku mu
Šablæ zacendžala:
A rybárke ňežná rumeň
Bielu tvár poliala.

„Boh požehnaj, rybolovko!“ —

Mladý vítěz rekňe.

Rybárka sæ pousmiala:

— „Dækujem vám pekňe.“ —

„A či sæ lov dobre darí?“

— „Ba ñedobre, veru;

Rybky sæ len pohrávajú,

A vnædu ñeberú.“ —

„Ba mňe, tuším, dobrô ñebo

Dňes dobrý deň dalo:

Kde som ani nepodúmal,

Štæstia ma potkalo. —

Moja česť vám, slavná pani

Pevnýho Muránæ:

Čelo moje pred vašnosťou

Pokorňe sæ sklánæ.

Lež Marienko krásna, na vás
Tæžká vina padá:
Ohavná sæ na Muráni
Zahniezdila zrada.

Prepáčíte, — bo to káže
Prísæha mi svätá: —
V meňe králæ, nášho pána,
Ste moja zajatá.“ —

— „Zajať ženu, čo pokojne
Rybky sebe loví:
Ñeveliká česť vykvitne
Z toho vítæzovi.

Lež ak istý je Vešelín
O vítæzstve svojom,
Nahže staňe si počestným
Pred náš Muráň bojom.

Sláva roztrubuje svetom,
Že kde on sa zjaví,
Padajú do prachu pred ním
Tureckye zástavy:

Lež nah proti nám si staňe:
Potom sa ukáže,
Či sa sklonia k jeho nohám
Ai Muránske väže.“ —

Poľetoval holub hájom,
Vyleťel na buka:
Na tom buku ovdovelá
Holúbka si húka.

Prisædol k nej holub mladý,
Kolo nej sa točí:
Volala ho — a pác, teraz
Od ňeho ti bočí.

Lež holúbky navadia sæ,
Naprieča až mnoho:
Ale ja vám len to poviem,
Že pár bude z toho. —

Vyviera tam studëň čistá
Pod vysokou stráňou:
Ku tej studni rukou v ruke
Vedú sæ pán s paňou.

A nad studňou stará lipa
Šíre sæ prestiera:
Pod tou lipou besedoval
Náš pár do večera.

Hučí voda, a s kæmenæ
Na kæmeň sæ roní:
Čo mladí tam hovorili,
Zná len Boh a oňi.

Šumí vetrík, poduchuje
Pres vetvy lipovye:
Čo mladí tam hovorili,
Nikto sa ňedovie. — —

Minul deň, za jedným druhý
A za druhým tretí:
Noc je a len jedna hviezda
Do tej noci svieti.

Oj, ňesvieti totá hviezda
Na nebi vysokom:
Svieti sa to od Marienky
S Murána oblokom.

Už je pozde; ňemôže byť
Pónoc už ďelæká:
Na Marienku ale darmo
Biela loža čaká.

Inokedy pohráva si
So svetom veselo:
Ale dnes jej dáky mráčok
Zasædol na čelo.

Tu na ruku hlavu kloní,
A húta a húta:
Tu sæ zase potuluje
Od kúta do kúta.

Ani jej je na sedenia,
Ani nie na stania;
Ani jej tye čierne oči
Neidú na spania. —

Čože si tak miesta ňevie
Tá jej duša mladá?
Iba jak ju — varuj Bože! —
Choróbka napadá!

Ej, choroba — ňe choroba:
Veď je ako ruža;
Len keby ste dakde znali
Hodnýho jej muža. —

Pod Muráňom, pod tým hradom
Dolina hluboká;
Čas po čase do nej nazre
Marienka s obloka;

Čas po čase ku tej strane
Prituľuje ucho: —
Lež v doliňe pod Muráňom
Tmavo je a hluchó.

Len tu i tu s brehov rieky
Buch a klep kovadál
Prihučal už hore na hrad
A oň sa rozpadal. —

V tom na vaeži dvanást' razí
Trúba zatúkala:
Dvanást' razí kolo hradu
Ozvaly sæ bralá.

A tam dolu pod oblokom
Lubý zvuk zaznieva:
Jako keď u hniezda slávik
Malým svojim spieva.

A Marienka naša pekná
Zblædla jako stena:
Biele ruky k ňebu spiala,
Padla na kolená.

I vstala zas a trasiæ sæ
Ani tá osika:
A po tíšku, po tichúnku
Svoj oblok odmyká.

A po tíšku, po tichúnku
Vysokým oblokom
Skočil vítæz mladý svižným
Do svetlice skokom.

Za ním druhý, — za tým tretí, —
Šiesty — i d'esiaty:
A každý je ozbrojený
Od hlavy do päty.

A ten prední vo zlatú je
Odětý koľčavu;
Kolpak, orlom podperený,
Zdobí jeho hlavu;

Pardovo mu rúno visí
S ľavého ramena:
To Vešelín, dobrý vítæz,
A dobrého mena. —

„Daj Boh štæstia!“ šopnul vítæz;
— „Daj Boh!“ šopla pani;
A žeby dñes prápor králov
Zavial na Murání.

Zrada-to vedzte, vítæzi,
Nie je moja vina:
Prápor zbúry tu rozvila
Zlá moja rodina;

Ona vyviedla na Muráň
Odbojníkov pluky,
A vydala i hrad i mnæ
V ích nevernye ruky.

A kto mi mój pevný Muráň
Vyrve z rúk odboju,
Tomu pred oltárom božím
Podám ruku moju.“ —

„A my“, — zvolal vítěz mladý: —

„Abo tu padneme;

Abo královi tej noci

Murán dobyjeme.“ —

Lež na bráňe zbadali už

Strážci prelæknutí,

Tam pod bralím na priedhradí

Že sa čosi kutí.

A surmity zasurmily;

A divým ích zvukom

Hoslo do zbroje sa dalo

Odbojníkov plukom.

Letia pluky, — muž za mužom —

Vyplašeny zo sna,

Ta kde blíska už a durká

Strelba zákázonosná. —

Ale akže nevidel si
Ozornýho leva,
V boj z pelæši svojej skalnej
Keď on sæ rúteva:

Pozri tam: tak na odbojnič
Vešelín naskočil,
A na pravo a na lævo
Šablou si zatočil.

A na pravo a na lævo
Hlava s væzov padla:
A kto poznal Vešelína,
Tvár mu iste zblædla.

„Dolu zbroje!“ — zvolal hlasom
Náš víťaz hromovým: —
„Dolu zbroje, odbojníci,
Rozkæzom kráľovým!“ —

A odbojnič ani nevie
    Čo robí, od strachu
A zástavu i zbroj svoju
    Skloňuje do prachu. —

Rozjavila mocná brána
    Kutye svoje vráta;
A do hradu králova sa
    Vovalila čata. —

Hoj zahraly s valov d'elá,
    A s vëží surmity:
Už ti je ten pevný Murán
    Královi dobytý;

Hraly, hraly, prehrávaly,
    Do bielyho rána:
„Na Murání veje prápor
    Krála, nášho pána.“ —

Deň zasvietil, a na vaeži
Sriebrohlasye zvonky
Sosvánæli lud okolný
Do hradnej kaplonky.

A v kaplonke starý mníško
Ludu pekne kázal,
A Marienke s Vešelínom
Štólou ruky sviazal.

A lud volal: „Požehnaj Boh
Ten náš párik nový!“
A „Sláva tým, čo sú verní
Vlasti i kráľovi!“

Turčín Poničan.

Jajže, Bože, strach veľiký:
Padli Turci na Poniky;
    Padli, padli o pol noci:
    Jajže, Bože, niet pomoci.

Ludia Boží, utekajte;
Zajať Turkom sa nedajte:
    A čo mladô — zutekalo;
    A čo starô — nevládalo. —

Skočil Turčín bystrým skokom
Do jelšiny nad potokom;
    Našiel on tam starú ženu,
    Medzi krovím učupenú.

Takye jej on robí muky :
Do železa dal jej ruky ;
    Povraz hodil jej na šiju,
    A o konæ pripial si ju.

Vláči Turčín starkú, vláči,
Po hroblíne, po bodliači :
    Starkej krev sæ z nôžok leje,
    A Turčín sæ iba smeje.

A keď ona už ustáva,
Kančukou ju pošibáva ;
    A keď ona na zem padá,
    Ostrohami v bok ju báda. —

Hučia, hučia, Turkov čaty,
Pohánæjú lud zajatý :
    Triráz mesiac už omladol,
    A oni vždy tiahnu na dol. —

Ten Turecký svet dæleký:
Prešli oni pres try rieky,
    Zašli oni za try hory,
    Zastali pri šírom mori.

A nad morom mesto leží;
Tyčí k ňebu tisíc væží:
    Jaj, Bože, len smutno je to:
    Na tých væžach kríža nieto. —

A keď blížili sæ k mestu,
Turkynæ ím zašla cestu:
    A Turkynæ, jako ruža,
    Pekne víta svojho muža:

„Vitaj, muž, vitaj-že mi,
Z tej uhorskej krásnej zemi,
    Či sæ dobre vám vodilo?
    Či vám štæstia poslúžilo?“ —

„Dobre, dobre sme chodili:
Maďarov sme si podbili,
A slováci sa ňedali;
Preto sme ích zrabovali.

A čože je tu novýho?
Povedz, žienko, dač dobrýho:“ —
„Dobrá, dobrá tu novinka:
Požehnal ti pán Boh synka.“ —

„A ja vediem otrokyňu,
Nášmu synku varovkyňu.
Keď ho buďe kolísavať,
Pekňe buďe mu spievavať.

Slovenka to, tam od Hrona;
Velmi pekňe spieva ona:
Bo spevu na božom sveťe
Nad slovenský ňenajďete.“ —

Turčín sedí, kávu pije,
A Turkynæ zlatom šije:
A starká si spieva tíše,
A Turčiatko ím kolíše.

„Hajaj, búvaj krásno dietæ!
Doňesiem ti z hája kvietæ;
Doňesiem ti z ruže púčok:
Veď si ty môj milý vnúčok.“

Dopočul to Turčín mladý,
Hñed so starkou stal do vady:
„Jako ty smieš to spievati?
Či si mu ty stará mati?“ —

„Raz Poniky rabovali,
Syna môjho sebou vzæli;
Syna môjho v treťom roku:
Mal on hviezdu, znak na boku.“

A Turčín a jeho žena
Hodili sa na kolená:
„Odpusť, mati, svojmu synu
Prevelikú jeho vinu.

Ňebudeš už otrokovať;
S nami budeš tu panovať,
Chodiť, ako my, vo zlate,
A spočívať na zamaťe.“ —

— „Udeľ vám Boh, deti moje,
Svätô požehnanie svoje:
Ale túžba moja letí
Len ta, kde kríž s väži svieti.

Ta do vlasti mojej lona
Na tye krásne brehy Hrona:
Tam kvitol kvet mojej mladi
Inde sa mne žiť ňesladí.

Tam pod krížom starší mojí
V tichých hroboch spia v pokoji
Tam — keď bude vôle Božia —
I mnæ ku ním nach uložia.“

Lykavský Væzeň.

Z Lykavy, zo zámku,
Junák væzeň hlædí:
Či Tatra už kopnie?
Či sæ háj už mladí? —

Rozvíjaj sæ, háju,
Ty moja hospoda:
Zažiadala sæ mi
Tá zlatá svoboda.

Tu moja hospoda
Na skale vysokej:
Tu ja junák væzeň
Vo væži hlubokej.

Mocnye moje ruky
O skalu prikutye;
Bystrye moje nohy
V železách obutye.

Rúčky moje, zvyklye
Nad Turkom vítæzit:
Hoj, ktože mi vás dal
K tej skale privæzit?

Nôžky moje zvyklye
Zámky naskakovať:
Hoj, ktože mi vás dal
Tak tæžko okovať?

Dali mi vás, dali,
Zo troch stolíc páni,
Keď nás postrielieli
V Kráľo-holskej stráni.

V tej zakliatej stráni
Hoj, v tom krutom boji:
Tam ste vy mne padli,
Vy junáci moji!

Jední popadali
Druhých zavæzili:
Veru že sme, bratia,
Ňestæstný boj bili. —

Hoj, vyletel vietor
Zo zelených hájov,
Niesol zlú novinu
Do slovenských krajov:

Tye zelenye háje
Za námi uvædli;
Tye slovenskye kraje
V tæžký žial upadli. —

Kraje naše, kraje!
Ved' sã vám zazdalo,
Že už tak id' buť,
Ako by buť malo.

Zdalo sã vám, zdalo,
Ale ňestalo sã;
Tye naše nádeje
Ako rania rosa :

Slunko ju prihreje
Vietor ju oveje:
Tak sťe vy nám zmizly,
Vy naše nádeje! —

A čoby tam zmizly? —
Čí sã už vyžila,
Jako bútla jedlæ,
Tá slovenská sila? —

Nezmizly! — Hoj, ňesmút,
Ty rodinko moja;
A kto sæ nás báli,
Nah sæ nás len boja. —

Len sæ mñe ty rozvij,
Háju môj zelený:
Ñebud'em ja dluho
V zámku zavæzený.

Hoj, nezavæzia mæ
Tye hlubokye væže:
Hoj, ñedostrežiu mæ
Tye zámockye stráže.

Tye hlubokye væže —
Ved' ich ja prelámem:
Tye zámockye stráže —
Ved' ích ja oklamem.

Hoj, počím sã ony
    Za mnou v pohon dajú,
Už mæ ty ukryješ,
    Zelený môj háju. —

Pomodz, Bože, pomodz,
    Na tú našu Tatru:
Na Tatre vysoko
    Roznietim ti vatru;

V tej kosodreviňe
    Vatru si roznietim:
Slovenskej rodiňe
    Svobodou zasvietim.

A čo dobrý junák,
    Keď tú vatru zočí,
Z údolí i s holí
    Ku mňe si priskočí.

Kolo mnæ, junáci!
Kolo na okolo:
Hoj, buďe nám buďe,
Jako nám nebolo! —

Nah mi len valaška
Zablisňe sæ v pæsti:
Dá Boh, lepšie dni nám
Svitnú v našej vlasti;

Nah len streľba naša
Po horách zahučí:
Dá Boh, že sæ lepšej
Pravďe svet naučí;

Tej pravďe slovenskej:
Mňe tak, ako ťebe;
Ňezavid' inýmu,
Čo præješ sám sebe! —

Zavej, vetre, zavej,
Čez hory, čez háje:
Pozdravže mi, pozdrav,
Tye slovenskye kraje;

Pozdrav že mi, pozdrav,
Tye slovenskye rody:
Hoj, udre raz i nám
Hodina svobody.

Všeslav.

Stojí háj starý na poli širokom;
Popođen Visla tichým ide tokom
Jasnye svoje si vody kalem zakalila:
A zem v tom háji lômom je pokrytá;
A žeň na poli do sťebľa vybitá:
Aždaj že to divoká búrka tam búrila.

Pod hájom pustá prestiera sæ niva;
A na tej nive vojín odpočíva
Pekná vojínova tvár — dve zvædlye lælije:
Stoveká lipa ponadeň sæ kloní,
Žlutye mu listy na tvár bledú roní,
A vojín sæ nebudí, bo on už nežije. —

Divoká to tam búrka ňebúrila;
Ale ňeštæstná vojna sæ točila:
Aby tú pán Boh z ludskej vymazal pamæti!
V poli nad Vislou, tam kde ten háj stojí,
Tam sæ na úmor bili dvaja svojí:
Rus a Læch, rodní bratia, jednej matky deti. —

To kliatba naša! — Večnye naše sváry
Složili Slávu-mať našu — na máry,
A slavianska do jarma upadla svoboda.
Lež dá Boh, udre tá hodina svætá,
Kde dávna kliatba bude s nás odkliata
A ruku na večný mier brat bratovi podá. —

Bili sæ bratia deň jedon — i druhý:
V treťom na zorách hučal už boj tuhý,
Kolo hája nad Vislou, dælekým priestorom:
Rus jak more sæ rozlial čez tye nivy;
Læch uderil naň — ani vichor divý:
Zúril vichor — a more ostalo len morom. —

Vtedy náš vojín v ňemom stál si bóli,
Tam na tom smutnom bratovraždy poli,
Kde Slavianín vo krvi Slavianskej sæ brodil;
Videl, brat brata jak ňesie na zkazu:
A on ti meč svoj popadol od razu,
Zlomil ho — a do polæ dæleko zahodil.

A poŕe čierna mrákava zastrela,
A z tej mrákavy hromom bijú d'elá,
A strašlivý príval gúľ na pluky sæ valí:
A zúkol-vúkol po šírej roviŕe
Junač slavianska pluk za plukom hyŕe,
A jasnye vody Visly krev slavianská kaŕe.

A mój ti vojín zbledol na læliju,
A proti bratom kde bratia boj bijú,
Ta sæ ešŕe raz ozrel a ŕialom zastonal:
„Na ti, mój Boŕe, na v obeť krev moju,
Len posvæť bratov, posvæť už k pokoju!“
Zvolal Vŕeslav raŕený, padol a dokonal.

Junák.

Vysočiznô bralia,
Hlubokye priepaste:
Lietalo ponad ňe
Sokolov dvanáste.

Sokoly si hniezdo
Uvili na bralí:
Pod bralím junáci
Vatrou si zastali.

Okrúhly klobúčik,
Košelæ zelienska,
A s pôlpleca burá
Lengá ím halienka.

Na drieku opasok,
Zlatom vybíjaný;
A v ňom dve pištole
Vo dve svietæ strany.

Valašky junáci
Zatæli do tisy,
A s každej valašky
Jedna puška visí.

Tye krásne valašky —
Každá vyšterbená:
Tye krásnejšie pušky —
Každá začadená. —

A vatra už hasne,
V popol sæ rozpadá;
Smutná okolo nej
Læhla junač mladá:

I leží, staè driebæ,
S vysokýho bralia
Keď ho búrky divye
Do dolín navalia.

Veje vetrík, veje;
Leda len že dýše:
Na krivej jedlici
Sokol sa kolíše;

Na jedlici, s brala
Na priepasť visiacej;
Volá na junákov:
A kde-že vás viacej?

A kde-že ten junák: —
Tá tvár pekná, biela;
To oko ohnivô,
Jako božia strela:

Čo v tej zlatej zbroji
Po horách si chodil;
A čo v každom boji
Predok vám zavodil? —

Čuší junač, čuší,
Slova nepovedá:
Něčula sokola,
Abo žial jej nedá.

Iba sa rukami
Lapila pištolí;
Iba okom švihla
Po kráľovej holi.

A pod tými bralý,
V tej tmavej priepasti,
Túleval sa junák,
A pri ňom dvanásti:

Dvanásti to bratia;
A on medzi bratý,
Stæ medzi hviezdami
Ten mesiačok zlatý.

On i tam vykvitol,
Kde ho ňezasiali;
Ale dobrí — tí sæ
Junáka ňebáli:

Beda ale zlýmu;
Beda jeho duši,
Kdo dobrýmu ľudu
Pravdu jeho ruší:

Tu sæ junák vichrom
S výšin hodil na dol:
Ozvali sæ lesy
A krivodník padol;

Ozvali sa lesy
Od junáckej zbroji:
Tak, ľud môj, nah hynú
Ňepriazníci tvojí.

Hoj, vyletel sokol
Z tisovýho lesa;
Letí vozvýš, letí,
Vytáča kolesá.

Vytočil sa hore
K tým bielym oblakom,
Bystrô jeho oko
Sliedi za junákom,

Čez tmavye priepaste
Na vysokye bralá,
Kæde dobrá jeho
Vôlæ blúdevala. —

Darmo, sokol, darmo,
Sliedi tvoje oko:
Ten náš dobrý junák —
Spí on už hluboko!

Spí on už hluboko; —
Oj, a z toho spania
Ňprebudí ho už
Zlatá zora rannia. —

Na královej holi —
Bol tam boj zatätý:
Dvanásti junáci;
Proti ním try čaty;

Proti ním zo troch strán
Try mocnye stolice:
Oj, svædlo tam jedno
Peknô, mladô líce:

Svædlo, jako ruža,
Keď ju mráz okytí;
Liala sæ mladá krev
Po drobnej pažiti; —

Mladá krev sæ liala;
Čierna zem ju pila;
A tá dobrá duša
S telom sæ lúčila.

Na Královej holi —
Stoja tam try skaly,
A medzi skalami
Jeden kopeň malý.

Poniže sæ riava
Do priepasti rúti,
A povyše chodník
Sihlinou sæ krúti.

A kdo tým chodníkom
Hore-dolu chodí,
Každý za žmeň zeme
Na ten kopeň hodí.

Rastie kopeň, rastie,
Z níza do výsosti:
Pod ním spočívajú
Junákove kosti. —

A mlad' kráľohoľská,
Keď ovečky pásala,
Rada ona, rada,
Pri kopienku hrá sa,

A švárne dievenky
Vijú z lipy vienky,
A o junákovi
Nótæ si piesenky;

A bystrí šuhaji
Na surmity hudú:
Buli časy, buli:
Dá Boh, ešte budú.

Zabíť.

U zelenej rakyty
Leží šuhaj zabity:
Kto ho zabil; prečo zabil?
my neznáme;
Lež mláďenca my panienky
pochováme.

Kamže uložíme ho,
Nášho Janka švárneho?
Uložme ho do hájika:
tam pri hrobe
Spievavať mu slávik bude
v nočnej dobe.

Chodí dievča do hája,
Oplakáva šuhaja :
„Umorí mæ žiaľ mój tæžký,
pamætajte;
A potom mæ ku Jankovi
pochovajte.

Od jeseni do jari
Zvædly ruže s jej tvári:
Ešte v poli bielo žitko
ñepožali,
Už mláďenci pre panienku
hrob kopali.

Uložili Zuziku
Ku Jankovi v hájiku
Hrob pri hrobe milú s milým
uložili,
A na hroby po ruži jím
posadili.

Ležia milí hlboko,
Rostú ruže vysoko:
A s tých ruží spieva slávik
v nočnej dobe:
Spíte s Bohom, milý s milou,
v tichom hrobe.

Valibuk.

Išiel som raz cez horu,
Ubil som tam potvoru.
Ja len sám, a do kola
Jako v rohu tma bola;
A na hore zo skaly
Sovy pólnoc hlásaly.

Idem, idem: — iba ti
Počnú skaly pukati;
A priepasť sa otvárae,
A z nej oheň vyháræ;
A v tom ohni vykročí
Potvora mi pred oči.

Rastie, rastie do výše,
A ko mne sae kolíše;
Čerí na mnæ zubiská
A očima zablíska.

„Čože si za potvora?
Ak si dobrô, chvál Boha.
Pokoj Boží pokojným,
S požehnaním prehojným:
Lež ak neznáš pokoja,
Naučí tæ zbroj moja.
A varuj sae mojích rúk:
Ja sem vítæz Valibuk.“

Zadupala nohami;
Do mnæ pošla rohami.
„Nuž tak? — tebe do duši!
Lapil som ju za uši,
Hodil som ju o bralo,
Len tak pod ňou zdundžalo.

Vyskočila potvora,
A spēla sæ do hora;
Prasla do mnæ kæmeňom,
Bryzla na mnæ plameňom.

Už mæ bol jed dopálil:
Len ja buka vyvalil:
A tú kliatu ohavu
Tresk! tým bukom čez hlavu.
Bratu! Tak ti zrevala,
Až sæ hora lámala. —

Ešte že jej pár razí
Dám tým bukom za væzy:
Ale ti mi utiekla
Sám neviem kde do pekla.
Iba keď mi zmizela;
A priepasť sæ zavrela;
A zem búrkou ohromnou
Zatriasla sæ podomnou.

No tak! — Pokoj pokojným,
S požehnaním prehojným.
Lež ak neznáš pokoja,
Naučí ťa zbroj moja.
A varuj sa mojích rúk:
Ja som víťaz Valibuk.

Zrada.

Vychodí mesiačok
Zpoza sivých holí:
Ja, čo len naň pozrem,
V duši mæ zabolí.

Bohdaj si bul, bohdaj,
Spadol s toho ňeba!
Dala mŕne moja mať,
Mesiačko, pre teba. —

V našom dvore lipa,
Pod lipou lavička:
Už k nám šuhaj chodí,
Ešte som maličká.

Jaj, Bože môj, Bože!
Aká-že to vina,
Čo si so šuhajom
Posedí dievčina?

Šuhaj a dievčina, —
Dva holúbky v páre, —
Spolu sedajú si
Na jednom konáre;

Po zelenom háji
Spolu si lietajú:
Jaj, Bože, či preto
I oni hriech majú?

Načo si, mesiačko,
Z poza mraku blisol,
Keď mä ten milý môj
Kolo bôčku stisol?

Moja mať nespala,
    Oblokom hlædela;
A mnæ so šuhajom
    Pod lipou zazrela:

Bohdaj si bol, bohdaj,
    Padol s toho ňeba!
Dala mŕie moja mať,
    Mesiäčko, pre teba.

Žiaľ.

Chodí šuhaj po hájiku,
Bielu hlávku k zemi kloní;
A po jeho bledom líku
Jedna sluz a druhú roní:
Jajže, čo sa to len deje,
Že ten šuhaj sluzy ľeje? —

Nad hájikom skala stojí,
Na tej skale mladý dúbok;
Na tom dúbku dvaja svojí,
Holubička i holúbok:
Holúbky od svojej mladi
Mali sa vždy verne radi.

Čo nik ňevie, po stebielku
Na hniezdo si nanosili,
A v tom hniezde si postielku
Svojim perím popravili :
Manželskú to postieločku,
Svoj' nádeji kolisočku.

Dobre tomu holúbkovi
S holubičkou v jednom páre:
Dobre bolo šuhajovi;
Mal on dievča krásnej tváre:
Ale dievča už v hrobe je
Preto šuhaj sluzy leje.

Veštbá.

Letí orol šírym ňebom
V zlatom svetle zory:
Duní pod ním valný Dunaj,
Šumia Balkán-hory.

Letí k moru, a nad morom
Kolesá si točí:
Div predivný zobáčili
Jasnye jeho oči.

Či to tu ten blažený ráj,
Zeme božej krása?
Bielo more, čierno more
Okol ňeho hrá sæ.

S výšin kvetoháje dýšu
Lubými vónæmi:
Pod ními sæ mesto væží
Pyšnými væžami.

Na mesto sæ vo dñe, v noci
Mladý mesiac díva;
A ten mesiac ñedorostá,
Ani neubýva. —

Sedí vila, vedomica,
Na brale vysokom;
Do dæleka-ñedæleka
Veštím hlædí okom.

Ñehlædí na hory, čo sæ
Za morom mihajú:
Ale hlædí na tye časy,
Ktorye prijíť majú.

Ani ňehlædí na loďe,
Čo po mori bežia:
Lež na ňeje, ktorye v loňe
Budúcnosti ležia. —

Zatočil sæ orol nad ňou
Tri razy do kola,
Vilu bohom sestruje si,
A s vysoka volá:

Biela vilo, bohom sestro,
No-že ty mňe povedz:
Čo to za hrad, čo to tam naň
Svieti ten obnovec? —

Biela vila, vedomica,
Orlovi odvetí:
Ten hrad, orle, čo to tam naň
Ten obnovec svieti:

To Carohrad. — Oj, býval on
Niekdy sveta hlavou;
A Boh zvelædil ho mocou
A ovenčil slávou.

Ale on sæ Boha spustil,
A tæžko previnil:
Znal Carohrad pravdu Božiu,
Ale ju nečinil;

Znal Carohrad, ÷lovek Boží
Že je syn svobody:
Ale on do pút otrockých
Okúval národy.

Preto Boh naň kliatbu hodil,
A dal ho v moc Iudu,
Ktorý pravdy Božej nezná,
Ale slúži bludu.

A ten mesiac zlô má svetlo:
Bo kam ono padne,
Tam ti každý výkvet ducha
Človečího vædne.

A čím ono padať bude
Na tye krásne kraje,
S Carohradu žiadna moc tú
Kliatbu neodklæje. —

Jesto tomu rokov, jesto,
Vo dva razy dvesto,
Ako svieti ten obnovec
Na ňešťastnô mesto.

Ale Boh sæ už zlutoval;
Dni spásy sæ blíža:
Už ho vidím — ide vítæz
Pod znamením Kríža:

Vítæz ozbrojený Bohom,
Dietæ toho rodu,
Ktorý—byvši sám otrokom —
Dá svetu svobodu.

Bulo to, — chlieb krivdy i on
Jedával za mladi:
Buďe to, — na večný priestol
On pravdu posadí;

Pravdu tú, zaznanú svetom,
Ale pošlú z neba:
Miluj Boha celou dušou,
Blížnich ako sebæ. —

Udri, orle, bohom braťe,
Krielmi bystrými
Zaľeť ta, kďe stojí vítæz
Čatami chrabrými.

Tam sæd' na kríž, čo sæ blište
Nad jeho práporom
A volaj — a hlas tvoj šírym
Ozvi sæ táborom;

Volaj, volaj hlasom hromu:
Vstaň, vítæze Boží!
Boh ti vrahov tvojho rodu
Pod nohy položí.

Pred tebou do prachu klæknú
Væže Carohradu;
Zablisne sæ kríž, — a mesiac
Skloní sæ k západu;

Skloní sæ a zajde za ten
Kraj sveta dæleký: —
Zajde — a nezíde viacej
Až na vekov veky.

Král'ohol'ská.

Na královej holi
    Jasná vatra svieti;
Okolo tej vatre
    Dvanásť hórnych detí.

Hoj, švarná to junač,
    Ako jedon, všetci:
Valaška jím v pästi,
    Karabín na pleci;

V opasku širokom
    Pekných pár pištolí:
Takye deti rastú
    Na Královej holi. —

Nad Kráľovou holou
Čierne mraky stali.
Ten náš milý národ
V ťažkom nám je žiali.

V tom našom narode,
Zle to tam, nedobre:
Krivda za stôl sädla,
Pravda u dvier žobre. —

Do Kráľovej holi
Bijú hromy s ňeba:
Hoj, kto-že zastaňe,
Národ náš, za ťebæ?

A kto-že by zastal?
Nik, iba Boh a my:
Boh do krivdy hromom,
A junák gulæmi. —

Pod Královou holou
Jasnye šíky stoja:
Král volá; do zbroje!
Ty rodinko moja!

Do zbroje! Kto si syn
Svojho rodu hodný:
Abo-že mi zahyň,
Abo buď svobodný.

Kozák.

Som vojak od rodu;
Kozáčka mæ maia:
Nad mojou koliskou
Zástava mi viala;

Zástava mi viala,
Trúby mi spievaly;
Vítæzæ mi otca
Na vojnu volaly.

Hoj, letely d'eti
Kozáckyho rodu,
Letely na vojnu
Za svoju svobodu.

Verný otcov koník
Sám sa vrátil z boja:
Zvædla mi od žiaľu
Dobrá mati moja:

Zvædla, jako ruža,
Odlomená v kveče;
Ostal malý Kozák
Sirotou na sveče.

Zahynie na stěpi
Lipka sama jedna:
A bez dobrých ľudí
Tá sirota biedna.

Ňedala mne zhynúť
Tá moja rodina:
Zæli mnæ sirotu
Kozáci za syna;

Zæli si mnæ, zæli,
    Za syna rodnýho;
Zo mnæ vychovali
    Kozáka švarnýho.

Hoj, dali mñe oni
    Ostrú šablu k boku;
Dali mi koníka,
    Bystrýho do skoku.

Koníkom aby som
    Tatárov nahánæl;
Šablou aby som ím
    Hlavy o zem ránæl.

A mñe ti pristalo
    V tom ích jasnom šíku,
Jako v čaťe orlov
    Mladýmu orlíku. —

Som vojak od rodu;
    Ňeumriem v pokoji,
Umriem ja vo svætom
    Za môj národ boji.

Za jeho svobodu
    A za jeho slávu
Z dæky ja položím
    Mladú moju hlavu.

Ňeumriem na loži;
    Umriem ja na koni:
Keď s konæ poletím,
    Šablæ mi zazvoní;

Šablæ mi zazvoní,
    Trúba zaspieva mi:
Vykopú mi jamu
    Kozáci šablæmi.

V tej jame večný mój
Noclæh mi pripravia;
Kozácku zástavu
Na hrob mi postavia:

Kozácku zástavu,
Svetu na znamenia:
Že tam víťaz Kozák
Slávno vzæl skončenia.

Vojenská.

Trúby trúbæ: Král nás volá,
volá pod zástavy:
Hoj, do zbroja! — Hoj, do zbroja,
kto si Slovák pravý.

Hor sæ, brať moja!
vrah ti je vo vlasti:
Šabľu ku boku,
samopal do pæsti! —

Slovensko! Ty vlasti milá,
svätá naša maťi!
Hoj, dá to Boh, ňebudě vrah
po tebe šliapati:

Hoj, nie; ňebuďe,
počím my žijeme:
Von, von so vrahom
zo slovenskej zeme!

Ňeraz do tej našej vlasti
cudzý udrel zbojom;
Lež tu vydal čiernu dušu
pod slovenským zbrojom:

Pod', vrahu; pod' len: —
a veď ešte jesto,
Ai tebe na hrob
v našej zemi miesto.

A ja sa ti, nároďe mój,
svätým Bohom božím:
Čím ňezlomím jarmo tvoje,
zbroj tento ňesložím. —

Ked' padněm, z dæky
padněm ja za ťebæ:
Tak mi pomáhaj,
svætý Boh mój s ňeba!

Sen.

Keď som pásol na poläni,
Pozaspal som o svitaní;
    Slunko horou zasvietilo,
    Milý mój sen rozplašilo.

Keby vedel, kde to leží,
Kam to tá noc rano beží:
    Leťel by ta jako strela,
    Vrátiť by sã mi musela.

Zdalo sã mi vo sne, zdalo:
Dievča moje mæ čakalo,
    Čakalo mæ s pekným pierkom,
    Na zahraďe pod večierkom.

A za dvermi na rozluku
Podalo mi pravú ruku;
A s tej ruky prsteň zlatý,
Na zavdavok lásky svätý. —

Zdalo sa mi zase zdalo:
Dievča moje so mnou stálo;
Stálo so mnou jedným párom,
V božom dome pred oltárom.

A knæz už nám klæknút kázal,
Už by nám bol ruky sviazal:
Slunko horou zasvietilo,
Milý mój sen rozplašilo.

Keby vedel, kde to leží:
Kam to tá noc rano beží:
Leťel by ta jako strela;
Vrátiť by sa mi musela.

Vojin na úmoru.

Koníku mój vraný,
Od králæ mi daný,
Už mæ ňepoňesieš,
Ja som porúbany.

Ťečie, — doťekáva
Tá moja krv mladá:
Už na moje oči
Tma hrobová padá. —

Hen slovenská Tatra,
Tam bystrý Váh beží:
Tam moja d'edinka
V šírom poli leží.

Malička dědinka,
V ňej dobrá rodina,
Nikdy nepřivíta
Vítěznýho syna.

Dajte bratia, ohlas
Smutnému otcovi,
Že som padol verný
Vlasti i Kráľovi.

Juhoslovænom.

Hoj, zavisli čierne mraky
nad bielym Balkánom:
Zle je, zle je, ňedobre je
Balkánskym Slovænom.

Tam ten Turčín kliaty
Šliape na kríž svätý;
Tam brať naša drahá
Hynie rukou vraha:

Už je čas;

Trúby hlas

Volá v boj za svobodu:

Bože, daj,

Bože, daj

Štæstia vášmu národu!

Serb i Bolgar verno brat pri bratu stoj:

A sláva ovenčí víťazný váš boj.

Hoj, zabúræ čierne mraky
nad bielym Balkánom:
Zle je, ale bude horši
Balkánskym Slovænom:
Blisnú ostrye meče;
Prúdom krv potече:
Lež rodu za slávu
Rád dá junák hlavu
Už je čas;
Trúby hlas
Volá v boj za svobodu:
Bože, daj,
Bože, daj
Štæstia vášmu národu.
Serb i Bolgar verno brat pri bratu stoj:
A sláva ovenčí víťazný váš boj.

Hoj, zaniknú čierne mraky
nad bielym Balkánom:
Zle je, ale bude dobre
Balkánskym Slovænom.

Deň po noci svitne,
Vlast' ím zas vykvitne,
A sláva omladne,
A vrah Turčín padne.

Už je čas;

Trúby hlas

Volá v boj za svobodu:

Bože, daj,

Bože, daj

Štæstia vášmu národu!

Serb i Bolgar verno brat pri bratu stoj:

A sláva ovenčí vítaezný váš boj.

Bolo i buďe.

Veje vetor, veje,
Od Tatry k Dunaju:
Smutnye hlasy idú
Po slovenskom kraju.

Po slovenskom kraju
Takye idú hlasy:
Už sa pominuli
Tye slovenskye časy.

Časy naše, časy,
Časy našej slávy,
Keď nad Nitrou vialy
Slovenskye zástavy.

Hoj, Nitra, zlatý trón
Krála Svätopluka;
Čo raz naň pomyslím,
Serdce vo mne puká.

Boli sme my, boli,
Medzi národami,
Jako ten náš Kriváň
Nad tými Tatrami.

Bol ten náš kraj v kveťe,
Ale ten kvet zvädol:
Dobrá noc, Slováci!
Váš deň už zapadol. —

A keď ai zapadol,
Veď on zase svitne;
Ten náš slovenský kraj
V nový kvet vykvitne.

Hore sã, Slovaci!

Hore sã! — a Boh dá:
Buďe Slovák ešte,
Čím býval inohdá.

Stojí ešte, stojí,
Kriváň nad Tatrami:
Buďe Slovák, čím bol
Medzi národami.

POZNAMY.

Poznamy.

Mor ho!

Ďeju, tu ospievanýmu, ňevenovali našinci až posiaľ tú pozornosť, ktorú zasluhuje: prednesiem tedy o ňom tu aspon toľko, koľko potrebnô je, aby čitateľ báseň moju rozumieť mohol.

To bývalo príčinou mnohých a veľkých ňešťastí pre Staroslovænov, že oni ňemávali žiadnej spoločnej hlavy ani žiadnej úsrednej vlády: ale žili, rozdrobení na ňesčísolnye obce, pod rodovými náčelníky svojími. Tým stávalo sæ, že niekdy dost malá čata cudzých nájazdníkov opanovala i mohútne slovænskye rody, skorej, ako ony k odporu posbierať sæ mohli.

Tak dialo sa to ai s Lemiaky (Limi-gantes), kmenom slovenským, obydleným za dávna po oných žírnych rovinách, ktorye prestierajú sa od Dunaja pres Tisu až ku horám Sedmohradským.

Okolo 50. r. po Kr. vrazili sem od Čierneho moræ hore Dunajom Jási (Jazyges Metanastæ), divokí to nad mieru a lúpežní kočovníci sarmatskí; a podbivše tuzemkov pod seba, žili medzi nimi ako páni medzi poddanými.

Zo Zátisia ich sice okolo 90. r. vyhnal mocný kráľ Dákov Decebal; a po pádu jeho opanovali Dáciu svetovládni Rimænia: ale Jásom stalo sa s tým iba dobre. Teraz-bo so-sredili všetky svoje sily na onom, pre bojovných kočovníkov tak príhodnom, na tučnye pastviny bohatom a príčinou mnohých močarín a luhov vtody neprístupnom uzemí, ktorô tiahne sa od hôr Novohradských, medzi Dunajom a Tisou, až ku stoku riek týchto. Tu založili Jási lotrovskú pelæš svoju, zo ktorej do Pannonie,

Moesie a Dácie temer neprestajnye vpády činili. Ňeraz zbilo vojsko rimskô ích lúpežnye čaty: ale žiadna ňehoda ňebola dost veľká, aby týchto divokov bola zkrotiť mohla. Koňečne keď Rimænia r. 272. pred Góty z Dácie vystúpiť museli, poponáhlæli sæ Jási zo Zátisia aspon tú čiast znovu opanovať, ktorá medzi Marušou a Dunajom leží.

Kraj od Maruše až vary po Kriš (Körös) zaujali Tajfali; a za Krišom a po Someši (Szamos) osadili sæ Viktofali, oba to národy gótske.

Či títo bojovní a lúpežní susedia, Jási a Góti, dlhu pokojne spolu žili, ňeviem: ale r. 332. vypukla záhubná vojna medzi nimi. Jási vidiac, že sami ňepriateľom ňeoddolajú, prosili a dostali pomoc od cisára rimskeho Konstantina Veľkyeho, s ktorou Gótoŭ tak porazili, že jích do 100,000 padlo. Ňevdæční Jási odmenili sæ za to cisárovi, hňeď nasledujúceho roku, novým poplieňením jeho krajín. — Ale zločin ten dostihla ňezadluho zaslúžená pokuta. Roku 334.

obrátili Gótovia znovu proti Jásom zbroj svoju; a vo velikej bitve nad Marušou padol kvet jásskeho národa spolu s ích kráľom Visimarom.

Sbití Jási, nežnajúc sebe inej rady a pomoci v nebezpečenstve tomto, ozbrojili poddaných svojích Slovænov. Slovænia zvíťazili šťastne nad Góty: ale zkúsivše v tom boji sily svoje, udreli teraz na utlačiteľov svojích, a rozprášivše ích na všetky strany, zlomili jarmo, pod ktorým temer 300. rokov úpeli.

Čiast Jásov dala sæ na dolnô Pohronia v područia nemeckých Koldov čili Kvádov, verných to spoločníkov svojích i pri potlačovaní Slovænstva i pri lúpení rimských zemí. Jiná čata padla vo službu gótskych Viktofalov. Väčšina ale, — 300,000. hláv, — utiekla k Rimænom, ktorí ju po rozličných krajoch panstva svojho porozsádzali, a čo bolo pod zbroj súce, do vojska svojho vrædili.

Ale tá milá slovænská svoboda, sotva že sæ trochu zotavila, už zase novye a těžkye podstu-

povať musela boje. Cisár rimsky, Konstantius r. 358. s mocným vojskom pritiahnul do Panonie, aby potrestal susednye národy, Koldov, Jásov a Lemiakov, pre ích lúpežnye nájazdy na panstvo rimskô. Ňevolæ jeho zvlášte proti posledním bola namerená. Jás a Kolda bol ovšem zbojník od rodu: ale Slovæn miloval pokoj a žil zo svojho a na svojom. Možno ale, že i naši Lemiaci naučili sæ lúpežiť, mavše v tom výborných učiteľov, bývalých svojích pánov. Možno i to, že už ai Slovænov bola popadla myšlienka, ktorá vtedy temer všetkye s Rímom do styku prišlye národy pohybovala, — myšlienka tá: Poďme na Rím; a jako on činil iným, tak my učiňme jemu. Ale k takým vpádom Rimænia často i sami príčinu zavdávali. Pýcha rimská žiadala, aby ublíženia, svevoľným úradníctvom a nekázaným vojskom rimským čiňenye, každý v pokore prijímal. Akže ale niekto vetu za vetu odplatil, to pokladalo sæ za úraz velebnosti národu rimskyeho.

Pravá ale príčina zloby cisárovej proti Slo-
vænom zdá sa mi byť, svobodnomyselnost slo-
vænská.

Čože mohlo Rímu, všetky národy zotroču-
júcemu byť nebezpečnejšie a tak i nenávidenej-
šie, ako zásada obecnej svobody a rovnoprávnosti,
ktorú tej doby, okrem Slovænov, u žiadneho
národu nenalezáme. — Slovænia zbrojou dobyli
sa svobody (*armis libertatem invaserant. Am-
mian Marcell*), a vyhнали svojích pánov. Ten
príklad mohol nakaziť ai inye, a najmä Slo-
vænskye národy, po okolných krajinách Rímu
poddanye. Preto žiadal cisár od pokojných Slo-
vænov, čo nežiadal ani od lúpežných Koldov a
Jásov, aby sa od pomedzia rimskyeho dæleko
odstéhovali. Preto stál silou-mocou o to, aby
Slovænia pod jarmo jássko zase šije sklonili;
ačkoľvek rozmnoženia moci nepřiateľov jemu
samyemu nebezpečným stáť sa mohlo. Preto
neprijal pracovitých a úžitocných Slovænov do
svojích krajín, i keď sa mu ponúkali, a od zeme,

sebe vydeľenej, daň i vojakov sľubovali; ačkoľvek dosť ničomnej hávedí do svojho panstva bol naosádzal.

Jási a Kvádí, sotva že sa cisár s vojskom v ích zemi ukázal, metali sa na preteky k jeho nohám a dosiahli milosť. Nie tak to šlo so Slovæny. Títo postavili sa smelým čelom pred cisára, hotoví všetko podniknúť, len to nie, aby sa Jásom zase poddali a vlasť svoju opustili. Cisár predvidevši, že budú odporní žiadostiam jeho, dal ích vojskom svojim úkladne obkolesiť. Nezastrašilo to, ale len urputnejšími učinilo Slovænov. Vyjednávania pretiahlo sa do večera. Zrazu voztýčilo vojsko rímskô prápory, a zo všetkých strán udrelo na Slovænov. Boj bol krátky ale zúrny. Slovænia bojovali so strašnou údatnosťou. Ňepoddal sa ani jedon. Rana, ani najkrutejšia žiadnemu hlas bólu z úst nevynútila. Žiadon nežalel za životom; len to ľutovali že ím štæstia tak ňeprialo, akoby podlæ údatnosti svojej boli zasluhovali. Padli všetci: každý s mečom v pæsti.

Na to zpusťovali Rimænia vlast' slovænskú medzi Dunajom a Tisou ohňom i mečom; a povolavše na pomoc Jásov i Tajfalov, vrazili trimi prúdy do onoho požehnanyeho medzirieča, ktorô Dunaj, Tisa a Maruša tvoria (do terašnyeho Temešskyeho Bánstva). Lud' tamošný, utiahnuvši sæ medzi močariny a na hory, hotovil sæ k odporu. Ale vidiac, že proti toľkým nepriateľom sily jeho ňedostačia, na radu starších svojích dal sæ do rokovania s Rimæny a privolil na pokon, že zem svoju opustí.

Novye, ňepříhodnye bydlíštia skoro zunovaly sæ Slovænom. ňedočakavše ani jara, navrátili sæ zase k Dunaju. Cisár, ktorý v Sirmiune bol zimoval, sobral hñed vojsko proti ním a u Acumincum (Petrovaradína) položil sæ táborom. Družine Slovænskej, ktorá s ním o záležitostiach svojho národu jednať mala dovolil, aby prešla Dunaj; prešievšej aľe cestu zpiatočnú lodæmi zavrieť rozkázal. Badali Slovænia, že sæ tu predošlôročná zrada opakovať ide. Ako tedy cisár

na vyvýšenô miesto, kde mu priestol pripravený stál, vystúpil; jedon Slovæn, zapálený hnevom vylučivši do ňeho svoj šišak, Mor ho! Mor ho! zvolal. Ostatní, vytasivše meče, udreli prosto na císaræ. Ťešná jeho stráž postavila sæ na odpor: on sám, smetavši so sebæ všetky znaky dôstojenstva svojho vyhodil sæ na konæ a utiekol do tábora. Celý tábor sæ zburil; všetko divým útokom rútilo sæ na slovænskú družinu, ktorá po údatnom boji zahynula všetká.

Cisár zkúsivši po dvakrát zbroj Slovænskú, neopovážil sæ prekročiť Dunaj, ale navrátil sæ do Sirmiunu.

Zbavení najhoršího ňepriateľa svojho Slovænia, poprávali po dakoľko rokov pokojne, spustošenú svoju vlasť; až ích nový zločin rímský do novyeho boja vypelæl.

Marcellian, správnik pannonský, povolavši kráľæ kvádskeho, Gabinia na hostinu, zabil ho. Úkladná táto vražda pobúrila všetky susednye národy. Kvádi a Slovænia napadli Pannoniu,

Jási Moesiu. Jásom zle sæ povodilo. Obklučeni od správniká Moesie, potomnyeho cisáræ, Theodosia, prinútení boli prosit' o pokoj, a vrátili sæ s hanbou a stratou do zátisskyeho kočovištæ svojho. Kvádi aľe a Slovænia, zničivše vojsko rimskô, spustošili Pannoniu od kraja do kraja, mestá vypálili, ľud povraždili aľebo zajali a s ňesmiernou korisťou dostali sæ šťastňe domov.

Po tejto raňe nezotavila sæ tu viacej moc rimská; až ju búrka hunská po ňedluhom čase koňečne vyvrátila.

V dobe sťahovania národov žiadon kmen slovænský toľko nepodstúpil, ako naši Lemiaci. Ňemci i Uralci, národ za národom, valili sæ cez ích vlaste. Každý lúpil, vraždil, nivočil. Ale oni prebudli všetky tyeto ňereste. — Slovæn okolo Vranova, v Zemnænskej stolici podňes menuje sæ Lemiakom.

Pevný hrad a t. d. — t. j. Acumincum. Acimincum, terašný Petrovaradín. V jeho súsedstve je osada Kamenica, a hrad za dávna

menoval sæ bezpochyby Kameňec alebo Kame-
ník. Meno to zpotvorili cudzojazyčníci na Acu-
mincum.

Rimæn-cár t. j. Rimský cár. Sloh to
starobylý a temer u všetkých Slovænov bežný.
Na Slovensku vo Zvoleňe: Breznæn-Mýto, v
Riečan-doliňe, na Kákaj-vršku; v Gemeru: Mu-
ráň-Lehota, Rozložnæn-kút, na Chyžnæn-vode,
pod Marvan-kæmeňom; v Malom Hont'e: na
Magin-hrade; V Lubtove: pri Uhorštian-most'e,
na Rybár-poli. Staroslovænský hrobový nápis:
Vnuk starago Car-Uroša. (srov. za Matiaš-králæ,
za král-Matiáša). Russky: Jar-Bog, Dažd'-Bog,
Kitaj-gorod, Son-trava, Savor-mogila; Horvat-
sky: Na zelen-gorah, imen-dan (Namenstag);
Serbsky: U Jablan-planinu; Český: Smrt-holka;
v povestæch: O orol-pánovi, o Had-pánovi a t. d.
— Cár ten bol Constantius, syn Constantina
Velkyeho.

Zdalo by sæ ti, že ích jedna maŕ
mala. Procop. Cæs. de bello Goth. Lib. III.

cap. 14. Sclaveni et Antes nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes et robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis, nec flavum coma, neque is plane in nigrum deficit; at subrufus est, et quidem omnibus. — Srovnaj zpievanku: Slovaci, Rusnaci, šici sce jednaci; jako by vas mala šických jedna maci.

Moravy = roviny mokrye a trávnaty.

Biř čelom — bol ruský, padać do nóg — poľský obyčaj. Slovák takto ňeponížil sa nikdy, ani v čas najhoršieho potlačenia svojho v 16. a 17. stoloťi. Jási a Kvádi činili tak pred cisárom rimským, keď do ích zeme vrazil.

Chlieb a sol komu Slovæn podal, toho si mal za priateľæ. Tak je to posial na Rusi. Že tak i u nás bývalo, dosvedčujú daktorye porekadlá; na pr.: Dost sæ najedol volækedy u mnæ chleba i soli, a teraz mæ nezná.

Zvyk náš je nie napadať cudzie vlasti zbojom. Celá starožitnosť slovænská

nasvedčuje tomu, čo Kopitar v Glag. Cloz. XXXI. píše: Slavi Panonici more patrio assueti iuste potius ex agro, sua opera et labore facto et culto, quam ex rapto vivere.

Cudzô nežiada. Vita Scti. Ottonis. II. 40. (Slavi in Pomerania) furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas et scrinia non habent serata.

Keď na naše dvere a t. d. Leo. Imp. *Tactica*. Cap. XVIII. nro. 102. Erant autem Sclavorum populi hospitalitatis, nescio quomodo dicam. supra modum studiosissimi. Adam Brem. *Hist.* II. 12. Moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior (Sclavis). — Helmold. I. 82. Nulla gens honestior Sclavis in hospitalitatis gratia. — Po úrodnejších krajoch Slovenska najdeš i dnes v každom dome chlieb na stole, v obruse zavinutý, ktorým prichodzích núkavajú

Pravda Bohý vydaná. Slovaen veril o zákonoch svojích, že sú mu vydanye od Bohov. Nemal pravdu Mickievicz, keď vo svojích Pa-

řízských „Prednáškach“ hovoril, že u Slovanov nenalezáme nikde dajakého „Zjavenia.“ — „Po zákonu viekožizných bogov“ súdila Lubuša. (Rukopis Zeľenohor).

Slovan vážil si svobodu i svoju i cudzú; a že táto vážnosť v jeho náboženstve svoj koreň mala, o tom nemôže byť žiadnej pochyby. Život národa je najlepšie ukázadlo jeho viery a náboženstva. Ľepšie sme náležite život Staroslovænstva, preto nemôžeme prave pochopiť ducha náboženstva jeho. Staroslovænia čestili svobodu zosobenú v bohyni Svobe, (Feronia), ktorej meno nám najstarší slovník český, Mater Verborum, zachoval. — Preto niebezdôvodne povedám: Slovan to mal za pravdu, od Bohov sebe vydanú, že

Pána mať je neprávost! Procop. Cæs. Lib. III. cap. 14. Sclaveni et Antæ non uni parent viro; sed ab antiquo in populari imperio vitam agunt. — Mauricii Strateg. XI. 1. Sclavorum gentes et Antum libertatem colunt, nec

ulla ratione ad serviendum vel parendum persuadentur. — Jestli ale verili Slovænia, že po pravde božej „pána mať je neprávost“: veriť im prišlo i to, že ešte

Vætšia ňepravosť je, byť pánom. Preto ňezotročovali na úrek ani svojích ňepriateľov, zajatých vo vojne, jako svedčí Mauricius na hore spomenutom mieste: Qui sunt in captivitate apud eos, non omni tempore, ut apud gentes alias, in servitute tenentur; sed certum eis definitur tempus (ot-rok), in arbitrio eorum reliquendo, si oblata mercede velint dein reverti ad suos, aut manere apud ipsos liberi et amici.

Človek nad človeka u nás ňemá práva. U Staroslovænov ňedělil sæ lud, ako u iných národov, na pánov a poddaných alebo práve otrokov; u nich panovala zásada obecnej svobody a rovnoprávnosti, ktorej stopy ešte ai v uhorskom zákonodárstve nachodíme. Vid' Tripartitum. Colomani Regis Decret. Lib. 1. cap. 80. Liberi hospites, sicut Slavi a t. d.

(Srov. s tým listinu Bangerskú od r. 1136. v Erben Regesta Boh. et Mor. I. str. 100, č. 220. Gothelindis, libera, sicut Sclavi solent esse). — Z doby Kolomanovej máme listinu od r. 1103. vo ktorej Godofred, opat Zuborský (Zubor je pravô meno vrchu nad Nitrou: lebo v jeho blízkosti stojí iný, Zubrica menovaný), takto hovorí: Quum seditione Atha, ducis Moravien-sium sedata, homines ecclesiae, qui præsumptuose liberos se esse dicebant, ipsi ecclesiae reparas-sem, a t. d. Fejér Cod. Dipl. Hung. Tom. II. pag. 41. — To je dôkaz, že staroslovænská svoboda za Kolomana ešte na Slovensku živorila.

Ňeprehreším sæ proti pravde, keď poviem, že u pohanských Slovænov viacej nachodilo sæ ľudskosti a pravdomyselnosti, jako u najosvie-ťenejších pohanov; a dojista nie meňej, ako u tých preslávených vzdélancoŵ Krestænských, ktorí posial ňeumejú si vážiť človeka v človeku.

Tá zem hrobom každýemu vrahovi staňe sæ. Nie je to marnomlunosť, ale pravda

na historii založená. Kde-že sú tí gallskí Bojovia a Kotíni; tí nemeckí Kvádi, Goti, Gepidi, Rugi, Buri a jiní; kde tye ňesčisolnye ordy aziatskye, Sarmati, Hunovia, Avari, Plavci, Tattari, Turci a t. d., ktorí vpelæšili sæ boli volæ-kody do našej vlasti? Tu zahynuli, ak nepobrali sæ za času dæfej.

Mor ho! bolo u Staroslovænov hoslo k útoku: Quod est apud eos signum bellicum. Ammian. Marcell. XIX. 10.

A môj Slovæn a t. d. Čože mohlo Staroslovænovi byť nad život drahšie? Jeho hrad, sriedišče to jeho rodu, zasvæŕený chrámom jeho Boha; jeho dom a mohyly jeho otcov; to jest inými slovy: jeho obec, jeho náboženstvo, jeho rodina a sláva jeho rodu.

Žiadna rana a t. d. Ammian. Marcell. Lib. XVIII-cap. 13. č. 10. (Slovænia raŕnení) cruciatus altó silentio perferebat. Nec eorum quisquam inter diversa supplicia veniam petiit aut ferrum proiecit, aut exoravit celerem mortem:

sed arma jugiter retinentes, licet adflicti, minus criminis æstimabant, alienis viribus potius, quam conscientia suæ iudicio vinci: mussantesque audiebantur interdum, fortunæ non meriti fuisse, quod evenit.

Starý væzeň.

Základ tejto básni je spievanka, ktorej viacej variantov z rozličných strán Slovenska som dostal. Najstarší z nich, prostotou nad ostatnye vynikajúci, tu podávam:

Pri tichom Dunají,
 Na tom Čiernom hrade,
 V tej strašnej temnici
 Starý væzeň sedí;
 Na kæmeni sedí,
 Pred ním kniha leží.
 Hodinku sæ modlí
 Pána Boha prosí:
 Hodinku zas plače,
 Tvrký kæmeň rosí. —

Oj, ved' ho vynašlo,
Ved' ho vysluchalo
Nevinnô pacholæ,
Čo tam koňe páslo.
Ono ňemeškalo,
Ku tým svojím pánom
Veľmožným vítæzom
Hñed' na hrad bežalo.

Páni mojí, páni,
Veľmožní vítæzi,
Dač by vám povedal
Koby som sæ nebál.

Ňeboj sæ, pacholæ,
Iba Boha z ňeba:
Len nám pravdu povedz,
Staňeme za ťebæ.

Páni mojí, páni,
Veľmožní vítæzi!

Na tom vašom hrade,
V tej strašnej temnici,
Starý vazeň sedí;
Na kãemeni sedí
Pred ním kniha leží.
Hodinku sa modlí
Pána Boha prosí. —
Hodinku zas plače,
Tvrký kãemen rosí. —

Pání ñemeškali,
K vãzňovi bežali;
Keď klúčov ñebulo,
Dvere vylámali. —

Oj, vãzeň náš, vãzeň!
Povedz nám, kto si ty? —

Veľmožní vítæzi!
Ja som pán, ako vy;
Býval som v krajiñe
Druhý po kráľovi. —

Oj, väzeň náš, väzeň!
Prečo že tu sedíš? —

Veľmožní vítæzi!
Pre velikú vinu:
Lebo som si pobil
Tú moju rodinu. —

Oj, väzeň náš, väzeň!
Prečo si to zrobil?
Tú tvoju rodinu
Prečo že si pobil? —

Veľmožní vítæzi!
Pre krásnu Ilénu.
Ja krásnu Ilénu
Pojal som za ženu:
A oni mi ženu
Ukrutne zmárnili,
Na Dunaj hodili. —

Oj, väzeň náš, väzeň!
Či dávno tu sedíš? —

Väzeň som ja, väzeň,
Sto rokov i jeden;
Nikdy som nevedel,
Kody noc, kody deň:
Iba to som vedel
Keď brány dvíhali,
Keď na mojích nohách
Čenčiare čerkali. —

Väzeň náš, väzeň náš!
Aku milosť žiadaš? —

Oj, nič ja nežiadam,
Len ruskýho popa;
Len ruskýho popa,
Čo mæ ozpovedá:
Oj, rád by ja umrieť,
Ale hriech mi nedá. —

Pop ho ozpovedal;
 A sám Boh tak to dal:
 Pred očami pánov,
 Na prach sa rozsypal.

Počul som túto krásnu povest v Gemeru, v Chyžnom, od jednej Umrelo-Lehôtčianky. Pre-spevovala ju rečitatívom, pri častom opakovaní jednotlivých veršov, asi tak, ako naše Rusínky na Horehroní svoje prstonárodné poviedky prednášajú, vo ktorých rým málokedy sa ozve, ale rhythmus nachodí sa v nich znamenitý, podobný onomu, ktorým sa Zabojs, Čestmír a Jelen vo zpevoch Kralodvorských vyznačujú.

Kupa, župan šumavský, (zdá sa mi, že to bolo staroslovänské meno terašnej Šumegy comitatus Simegiensis), ktorý pomocou ešte neocúdených od pohanstva Maďarov, kráľa Štefana I. o otcovský priestol olúpiť a kresťanstvo v Zadunajsku zničiť, sa usiloval.

Čud, ščud, ščut = Skýta. Rusi tým menom

nazývajú finnskye a ím súrodnye kmeny po Uralsku, od ktorých ai Madæri pošlí.

Moravami nazývali Staroslovænia všetky krajiny, po oboch stranách Dunaja Svætoplukovi poddanye. Poñevádz ale ai v Bolgarsku nalezala sæ Morava: tedy pre rozdiel, menovali túto nižnou a tam tye, — preddunajskú a zadunajskú, — vyšnými.

Velehrad, hlavnô mesto Velkej Moravy, stolica králæ Svætopluka, stálo u rieky Moravy, tam, kde teraz Hradište stojí.

Bratskye nám rody, kde Visla i Lába a t. d. Královstvo Svætoplukovo prestieralo sæ na západ až za Čechy, a na polnoc pres Vislu až po Styr.

Križiak.

Povešť táto, ktorú som ešte r. 1831. v jakomsi starom nemeckom časopise bol čítal a zpracoval, je od zátoky Plávnænskej (Quarnero). Rimænia menovali zátoku tú Sinus Flanaticus, od mesta Flanony, kerô Staroslovænia asnad

Plavnom nazývali. — Mesto Rieka; na horvatskom pomorí, volalo sa vo sredoveku latinsky: Ecclesia Scti Viti apud Plavon (pri zátoke Plavænskej?); nemecky: St. Veit am Pflaum; na rozdiel od iného mesta tohože mena, vo Friaulu ležiaceho. Pflaum pretvorili Taliani na Fiume a podlæ mesta prezvaný bol potom potok u ňeho do moræ padajúci Fiumarou. — To je moja domnienka, ktorá sama sebou padne, keď sa dokáže, že Fiumara vo sredoveku u Slovænov meno Plava alebo Plavna nosila. Rimænia a Greci volali ju Oeneus-om.

Moslem — Muhamedán.

Branko.

Pamæť tohoto junáka zachovala sa posial na Ďetvianskych Lazoch. Čo som o ňom vyzvedel, to tu podávam. Branko čili Braniak bol rodom z Novohradu, od Sečian; a žil, vraj, dávno pred Jánošíkom. Turci, ktorí už Novohrad pod jarmo svoje boli podbili, a susednye, ešte

svobodnye, kraje nepřestajnými nápady trápili, olúpili ai nášho junáka o všetko a zajali i ženu i děti jeho. Branko ušiel na hory, a po malom čase stalo sa meno jeho strašidlom pre Turkov. Dobrodruhovia z blíza i z ďaleka radi hromadievali sa okolo ňeho, tu aby Turkom cestu založili, tam aby im lúpež a zajatých odňali alebo na týchto ukrutníkoch sa vyvetili. Tri vetry, po vysočinách (na Polæni, na Vepre a inde), jedna blízko druhej zapálenye, bývavaly znamením, ktorým Branko družinu svoju do zbroje volával. Junákov sbehlo sa dakody ai na stá a konaly sa veci velikye a hroznye.

Ale Branko neodpúšťal nikomu, kto krivdu činil; a krivdy bývalo vtedy mnoho, keď pre ustavičnye nepokoje a zmutky spravodnosť vinníkov zasiahnúť nemohla. Tím popúdil proti sebe mestá i stolice. Raz, keď sa na blízke Zvolena zjavil, rozkázali páni mestskí na zvony surmuvať a vypelæli na ňeho všetko mešťanstvo. Naposledy vlúdili ho na území Breznian-

skom do akejsi naň nastrojenej záruby a tam ho zahubili.

Vyššie Brezna, na vrchu Makovom, pres ktorý stará cesta na Horehronia išla, ukázal nám Breznæn, ktorý nás zo škôl do domu viezol, hrob jedného chýrnyho „hôrnyho syna“, na ktorý sme každý trochu zeme alebo kameň hodiť museli, aby nás, vraj, nemátal.

Známa spievanka: „Vo Zvoleňe zvony zvonía“ — zdá sa na tohoto junáka byť složená,

Boj pri Jelšave.

V Jelšavskej Teplici, v Gemeru, našiel som u nižných Vargovcov písaný a už veľmi porušený Lutherov Katechismus, a v ňom na konci dakoľko duchovných i svetských piesní; medzi nimi jednu o bitve s Turký pri Jelšave. Žiaľ Bohu, práve táto čiast' knihy bola najhorši zkažená; listy čez poly predrapenye, tak že len vyšnia ích polovica zostala, a i na tejto černidlo tak vyblædlo, že som mnohò už ani prečí-

tať nemohol. Liuto mi bolo tohoto pamätihodného výtvoru staršej poezie našej: preto vplietol som pozostalé verše (3. 4. 10.) do tejto piesni, a medzery doplnil som vlastnými dômysly a výmysly. — Počínala sa pieseň takto:

Poniže Jelšavy

Zelenye moravy;

Dolu ními tečie

Potôček krvavý.

Poniže Jelšavy

Dve tam vojská stoja:

Krestænia s pohanmi

Dali sa do boja.

Krem toho našli sa v nej ešte ai tyto verše:

Videla Marulka

S tej vysokej Stráni,

Jak jej obskočili

Janíka pohani:

Pekná jej tvárička

Ako stena zblædla;

Ruky k ňebu zdvihla,
 Na kolená padla:
 A on dobrý junák,
 Dobre šablou zvíja,
 Pres tot Turecký šík
 Krížom sa prebija.

O udalosti, v piesni oslávenej, ňemohol som sa posial nikde dočítať. Čo o nej viem, to viem len z podania ludu, a zvlášte z úst Teplického obyvateľa, Ondreja Molnára, Paľovie. Stariec tento znal mnoho o svojom kraji, a vypravoval to takým jadorným a pravoslovenským slohom, že som sa veľmi rád s ním bavieval. Mladší s posmechom hovorievali o ňom, že „tot i starýho Bebäka (Bebek, vlastne Babiak: mocný to niekedy rod panský v Gemeru) pamätá.“ Letopočtu ovšem u takých prstonárodných dejspravcov darmo dôhlädávať sa budeš. — Tohto upozornil som na pieseň, ktorú som u jeho ňedälekých susedov bol naleznuť. Znal ju za mladi svojej a znal i mnohye inye; ale pamät

jeho tak už bola oslabená, že som veľmi málo od neho nakoristiť mohol. Dopytoval som sa ho na onú bitvu pri Jelšave. — „Oj, bul vám to za boj, tot boj pri Jelšave!“ — zvolal starec a vypravoval mi toto o nej:

Turci pustošili Gemer i ohňom i mečom. Oni vypálili Teplicu tak, že nič neostalo, len pivnica pod panským pivovárom, ktorú pod stolou Ferencovie podnes vidno. Starci, ženy a deti ušli na Straň, príkrý to pahor nad Teplicou, kde ešte ostatky akýchosi múru sa nachodia; mužstvo chytilo sa zbroje. Podobný osúd potkal ai malú Viesku, severozápadne za potokom ležiacu. Jej obyvatelia, menovite Vargovci, prešli potom bývať do Teplice, a spojili pole svoje s Teplickým.

Slovenská junač z okolia stala Turkom v cestu vyše Teplice, a harcujúc pätila polom, vtedy ešte jelšinou a krovinou zarostlým ku Jelšave. Tam za potokom Lovnicou, pri rybníku, vzala pevnô postavenia a sviedla s Turký krutý boj. V tom prihučala iná čata od Prihradzian

a udrela nepriateľom v zad. Porážka Turkov bola úplná; tak že sa ich len málo útekem zachovalo. Pamätňô je v tejto starej piesni slovo Moravy; Meno krajiny Moravy (Mähren) odvodzovanô bolo posiaľ od rieky tohože názviska: ale pravda je naopak. Morava znamená miesto mokrô, trávnatô, (poľ. murava, vlastne môrava; rus. murava i morava; bolg. morava = lúka). Dosvedčuje to i jedna hádanka, v sbierke sosnulého Dôst. P. Sam. Reusa zachovaná, kde morava podobný má smysel.

Samopal-om menovala sa za dávna palná zbroj (Flinte), ktorá sa luntou nepodpaľovala, ale nástroj k podpaľovaní prachu na sebe mala, — podľa terašného spôsobu. Slovo to počul som od Molnára, ale ai inde. Ai Kozáci zvali svoje ručnice samopaly. — Srov. samokov. bolg. = Hammerwerk; samolov. rus. = Mäusefalle; samomlaty = Dreschmaschine, a t. d.

Muten či Mutno. Na západ od Těplice, za potokom, stoja dva vysokye pahory. Na
S. Chalupka. Spevy.

vyššom, kde sa „Na múrik“ zovie, nalezajú sa zboreniny akejsi starožitnej budovy. Zútorňý múr je okrúhly; vútorňý štvorhranný. Zdá sa, že to bola starodávna, asnaď ešte pohanská svätynä. — Druhý z týchto pahorov menuje sa Muten či Mutno, (stslov. = smutnô) a má svoje meno od pohrebištä, ktorô za pohanských časov na ňom bolo. (Ai v Čechách v Rakovnícku, u vsi Želenice, menuje sa pole, na ktorom sa pohanskýe hroby nachodia, Na Smutném). Celým hrebeňom pahoru tohoto, až ku Šivetickýmu kat. kostolu; a odtiaľ pres farskú záhradu až po potok, nachodia sa tu i tam črepy z popolníc. Ba pod včelienom farským našly sa ai celye, kторыe ale ňerozumní lúdia pokazili.

Badalia (Bedelija) tur. = kôň, kobyla. Slovo to ozýva sa ešte v Gemeru, na pr. žena vytálená, mocná, ako badalie.

Bombura.

Rok udalosti tejto povedať neviem. Starí Breznania a Mýtnania hovoria, že tí pod Brezno prišli nepriatelia boli Kuruci a Madari. Kuruc znamenalo vlastne Križiaka (miles cruciatus, Kreuzfahrer. — poľ. Kuruc = miles cruciatus Litvanicus, Teutscher Ritter). Poňevádz ale za Vladislava II. Iud, pod zástavu kríža proti Turkovi povolaný, zbroj svoju proti pánom obrátil. a kríziactvo na odbojníctvo sa premenilo: preto Slovák od toho času každého povstaleca a odbojníka Kurucom prezýval. Možno, že v archíve Breznianskom dajaky pamätník sa najde a vysvieti nám, do ktorého povstania súboj tento padá. — Posekáň Bomburov visel predtým na mestskom dome a teraz našezá sa v Krajinskom museume v Pešti.

Posekáňe čili podsekáňe bývali najviacej vtedy v úžitku, keď junák junákovi, od hlavy do päty v železo odenýmu, inou zbrojou tak snadno do živého dostať sa nemohol. Slováci takto si ich pripravujú. Vyvolí sa prostý, mladý

dub, javor alebo jaseň a urobí sa doň nožom dakolko rædov zárezov. To sa nazýva: stroni posekať alebo podsekať. Na tých zárezoch navrú o dakolko rokov hodnye guče a samorostlý kyj je hotový. Takýto kyj menuje sa posekáň, posekanica, lebo podsekáň, podsekanica. Zo slovenskýho podsekánæ povstal maďarský budzogány, a z maďarskýho budzogánya juhoslovænský buzdován. — Na Bystrických bránach, menovito na hornej, visel ešte pred polstoletím celý ræd takých kyjov pod sklepením, datorye mocnými železnými klíny oježenýe (Morgenstern), inye ohromnej velkosti. Starý hajdúk, stražnik brány, vedel o nich mnoho zajímavých vecí rozprávať. Ešte za môjho detinstva ozývala sa na H. Lehoťe zpievanka, ktorej jedon verš takto znel:

Na Bystrickej bráňe

Visia budzogáňe:

Vyber si, vítæz náš,

Kerý ti pristaňe.

Starý strážnik sa pominul, a s ním iste nie jedna povest' o dávnej našej junači padla do hrobu večného zapomenutia. — Teraz tam už vary, len dva podsekáňe vidno; ale ai o tých nikto nič už rozprávať neumie.

Muráň.

O udalostí tejto mnohô sa už popísalo i mnoho natáralo. — Sám nápís na hradě, ktorý skutok Vešelínov zvečniť mal, pravdy do seba nemá, ani ohľadom na miesto, ktorým náš junák do hradu sa dostal, ani čo do roku, v ktorom sa to stalo. Nápís má r. 1646. a muráň padol už r. 1645 do rúk kráľových. Tu nasledoval som podania onoho, už pripemonutého, prostonárodného historika, Ondreja Molnára, ktorý dejiny Muránske dobre znal. On mi vypravoval, že Maria (z rodu Siečovcov, ktorým Muráň náležal; mladá vdova po Betlén Štefanovi), Vešelína do svojej ložnice, na južnej strane hradu ležiacej, vpustila; keď medzitým vojsko kráľovskô ku bráne

sæ prikradlo. Odbojná posádka, nenadalým zjavením sæ Vešelína na hradě prestrašená, a z čiasti od Marie na stranu kráľovu zvedená, složila zbroj.

Stuďeň, v básni pripomenutú, a od Iudu posial „Vešelínovou“ nazývanú, najdeš v ľavo od cesty, z Tisovca pod Muráň vedúcej; keď budeš mať za sebou potok, ktorý s Tisovského Dielu k Muráň-Lehoťe tečie. Vydáva ona potok vodohojný, ktorý s predošlým sæ slieva.

Lipa, pod ktorou Vešelín a Mária radu svoju proti Muráňu ukovali, stála na západnej strane tejto studni. Spodok tohoto velikánskeho stromu ešte živý, ukázala mňa chlapcovi jedna starena Jelšavská. Teraz už po tomto strome ani znaku.

Vešelínovo meno spomína sæ ešte i dnes v Iudu, — ale nie po dobrom. Na H. Lehoťe prezývajú týmto menom človeka pyšného a skrivodlivého. (Ty Vešelién, Vešeliénka, Vešeliénka!). — Ovšem keď Muráň zaujal, bol Vešelín ešte dobrý víťaz a dobrého mena; ale sbohatnuvší rozsiahlymi statký Siečovskými, ktorye

mu král daroval, a dostavši sa do najvyšších krajinských hodností, zbujňel a slávu svoju mnohými skrivodlivými a násilnými činy pošpinil. Slov. Lubča i dnes s rozhorčením pozerá na bývalye mestkye lúky, ktorye Vešelin, ako palatín sám sebe privlastnil; a keď mesto koscov jeho odohnalo, takú penæžitú pokutu naň uvalil, že temer celô meštænstvo na mizinu prišlo. A Varín s kliatbou pripomína si zlopovestnú „Zhádzanú skalú“ na Strečnianskom hrade.

Turčín Poničan.

Za povest' túto dækujem horlivému rodákovi nášmu, Dv. P. Maťejovi Kosec, ev. farárovi Ponickýmu. Pán tento zapamætal si ešte nasledujúci zlomok piesni, ktorá za jeho mladi na Ponikách o tejto udalosti sa spievala.

Hajaj, buvaj, malô Turča;

Aždaj si ti moje vnuča.

Keď Poniky rabovali,

Alberta mi sebou vzæli:

Mal na čielci kalinočku,
A na bôčku malinočku.

Pieseň podobného obsahu nalezám i medzi malorusskými, a znie takto:

Čemu kury nepijete:
Čemu lude nečujete?
Turky selo zrabovaly,
Hromadamy ludyj hnaly. —
Pripala sia zietiu tešča.
Vin sam odin na konyni,
Tešču vede po ternyni. .
Krovciu slidy zalivaje:
Čorny voron prilitaje,
Totu krovciu izpyvaje. —
Sluchaj, pani Turčinova:
Privilem ti nevilnyciu,
Az iz Poľski robotnyciu.
Zadajmo ji try roboty:
Očenkamy stado pasty,
A rukamy kúžeľ priasty,
A nohamy kolysaty. —

Ona dytia kolysala
 I dytyni prispivala:
 Luli, luli Tatarčatko,
 A po dočci ta vnučatko. —
 V tom Turkyňi s kresla vstala
 Staroj baby sia pytala:
 Po čom ty mene priznala?
 Jak tia baba v kupiel klala,
 Na hrudy ti iskra vpala:
 Pô tomum tebe priznala,
 Maty moja, mila maty,
 Skiedaj s sebe tyi laty,
 Vozmi dorohyi šaty,
 Budeš s nami panovaty.
 Lipši moji vbohy laty,
 Niž dorohy tvoji šaty.

Lykavský vžeň.

Pod jeseň r. 1835. navštívil som s priateľom
 mojím, včasne sosnulým národovcom Mich. Kyse-

lom, Lubtovskú Lykavu. Bol piatok, a po okolných osadách zvonili na poludnia. Vstupivše medzi zboreniny, zpozorovali sme tam človeka, po remeseľnícku ale biedne oďenýho. Odbavoval práve svoju nábožnosť: prí ňom ležala motyka. Piatok, poludnia a motyka snadno dali uhodnúť, že ten bedár ta poklady kopáť prišiel; a tak ai bolo. Zazrel nás: tvár jeho sæ zamráčila a ústa čosi zamumlaly. Videli sme, že náš príchod príjemný mu ňebol. Dluho ňedal sæ rozhovoriť; až napokon dakoľko srieborniačky predsæ sme ho udobrili. Narozprával nám potom mnoho — nepravýho, ale málo pravýho.

Medzi iným zaviedol nás do jedného polozasypanýho podzemnýho sklepu a odhrabavši sutiny, ukázal nám mocnô železnô vo stēne zamúranô ucho, o ktorô, vraj, Jánošík retæzou lapený bol. Či to pravda aci nie, ňeviem. Lykavu r. 1707. rozborili Rákócovei a Jánošík bol len r. 1713. zavæzňený. — Datorye ale hrady, na pr. Lubtovský Hrádok, Trenčín, Muraň a

inye, potom keď už zpustli, dluho ešte ako ža-
liare potrebovanye bývali: možno, že i Lykava. —

Jánošík čili Jánošiak, (lebo to je pravô
jeho meno), pred odpravením sedel vo starom
Malo-Paludzkom kaštieli, v tej väži, ktorá ku
Sv. Mikulášu hlædí. Tam ho navštívil môj pradéd,
toho času, vary, súdnik Ňemecko-Lubčiansky. —
Čo nám ten pokladník Lykavský o našom juná-
kovi narozprával, to ozýva sæ v tejto piesni.

Všeslav

je výjav z rusko-poľskej vojny od r. 1831. —
Podobnye výjavy udali sæ pri vojsku ruskom
ai za posledního poľského povstania.

Zabitý.

Báseň táto utvorená je zo známej spievanky:
Na zelenej pažiti.

Juhoslovænom,

složená je na názpev serbskej piesni: Prag
je ovog a t. d. _____

Slovník.

Bimbonka. Maiblume. Konvalinka.

Bláhať. wännen. Blahala moja mac, že ju budzem hovac. Zpievan.

Boj sæ. Imperat. v smyslu adverb. užívaný.
Boj sæ by ste sæ pohorsili = ich fürchte, es möchte euch ärgern. — Nechod' na læd, boj sæ padneš. Srov. Čaj si, reci, Iež, nah (nech), hoď, hoď ai, choť a t. d.

Borba = Kampf.

Božedrievæ = Abrotanum. — Nazýva sæ tak ai iný Ker, ktorý ja v cudzom jazyku meno-vať ňeviem.

Božím sæ = prisæhám.

Bralo, bradlo, = Fels. Srov. Baradla, jaskynæ pri Aggtelku.

Brat, collect. od brat = Gebrüder, Brüderschaft.

Broň. foem. = čes. brnění; stšlov. brnija; lotyš.

prunnas; stněm. prunnja. = Panzer. lorica.

Burý = tmavosivý.

5 Bútly = angefault.

Čata, = Menge (von Thieren oder Menschen).

Čiertæž = Linie. Gränz-Linie.

Dæka = Dank. Z dæky = gern, willig.

Ďetva, collect. od dietæ. = pol. dziatva.

80 Driek = čiastčela nad bedrami, na ktorej pás leží.

Ež = že, až.

Guča = hrča.

Harcovat = tiralliren.

Hlásač = Herold.

85 Holæ = Alpe.

Hupnúť = na rovnye nohy skočiť.

Hútat = mysliet.

Ihlica = Haar-Nadel.

Jarok = Bach; Graben.

90 Jesienka = Colchium autumnale.

Junoš = mladík.

Kančuka. turecky? = Peitsche.

Klada — Kloz; drevo padlô v lese.

Kolčava = Panzer-Hemd, rus. Kolčuga.

Kovadlo = Hammerwerk.

Kosodrevina = Pinus montana. Krumholz.

Kráľova Holæ = Königs-Alpe, Königsberg:

holæ na súmedzí Gemera, Spiša a Lubtova.

Kroz, skroz = durch, wegen.

Kutí sæ = tajne sæ činí.

Laz = pole z lesa vyrobenô.

Letorosť = Konárik čez jedno leto narostlý. Zpo-

tvoreňe: ratoľesť. Srov. Skorocel a Kolocier.

Liuty = zlostný. grimmig.

Lengat' = ňedbale visieť.

Luh = les pri vode, na rovni.

Lúna stslov. i lat. = mesiac.

Mohyla = hrobový kopeň; Grabhügel. Povstalo

prevukovaním z „Homola“.

Mojaď alebo Mojať, collect. = die Meinigen. —

Svojeť už zobecňelo. Počul som slovo toto v

Gemeru a uviedol do spisovného jazyka.

v ktorom ono má zniet: svojať, svojad'. (Zvolensky). — Chybil som; napravam sæ.

Našina = našať, nášaď; die Unsrigen.

Na ti! = en tibi. — Naťe! = en vobis.

Niva = Ackerland.

Obnovec = Neumond.

Oboz = tábor vozy ohradený; Wagenburg.

Opasok = Gürtel.

Otroč = Sklaveni; Sklavensinu.

Ozon = Wiederhall.

Ozorný = grossmächtig.

Páčiť = patriť; schauen.

Pard, pardúz = Panter.

Parta = Ein Kopfschmuck der slovakischen Mädchen.

Parypa = dressirtes Pferd.

Pažiť = Rasen.

Pero = Feder; Blumenstrauss.

Podolia = untere Gegend; Niederland.

Podúmať. (pod-úmať) = wännen.

Polæň. foem. = Wald-, Bergwiese.

Polom = vetrom polámaný les.

Prápor = zástava; Fahne.

Preťeky = plur. masc. Na preťeky = um die Wette.

5 Priestol. stslov. = Thron.

Rabovať = Rauben, Plündern.

Rat = Spitze. Slov. český. Ratište = drevo na ktorom je rat nasadený.

Rava, riava, riavka = prudký potok.

10 Rozluka = rozlúčka.

Rumeň = Röthe.

Rúno = Vliess. Vellus.

Sihlina = junges Nadelgehölz. Slov. ihla = Nadel.

8 Sivko jarabý = Apfelschimmel.

Stæ, stia = wie, als.

Sťep, foem. = Steppe. rus.

Surmiť, surmovať = stürmen, sturmläuten; sturmblasen. — Surmita = Dromette. — Surma = Sturm.

Šišiak = Helm.

Š u h a j = mladík.

Š u v a r = Rietgras; hohes Gras.

T a = dahin. — T a m = dort.

T æ ž a = Last.

Ť e n i e m = ich werde vom Wasser getragen.

T o d' = čes. T e d' = jetzt.

T r i e m = Gallerie, Chor. — Slov. rus. T e -
r e m.

T ú k a ť. = Vytrubovať hodiny. Koľko hodín,
— tolko hlasov trúba vydáva.

U č u p e n ý, o d č u p i e ť. = hocken.

U p í m = Vzdychám, s ť e n i e m.

V e s i e n k a = Primula veris.

V e š t í m o k o m = mit einem Seherauge.

V e t r i l o. s t s l o v. = Segel. — maďar. vitorla.

V i l a = vodnia alebo hôrna pani u Slkov.

V n æ d a = Lockspeise.

V o j = Heerhaufen.

V o j í n = vojak.

V r a h = nepřítel, mordár.

Z á s t a v a = Fahne.

Z dundžat, od duniť, — dundžat = dumpf ertönen.

Zatætý = verstockt, hartnäckig.

Zbojnič = Räuberei, Räuberhorde.

Zmárniť, = verderben, hinrichten.

Žmeň = hrst. gem. i rus.

D Ô S L O V.

Radostou uveličovalo nás čítanie a počúvanie spevov epicko-lyrických slovenského spevca nášho, Sama Chalúvky. Trápilo nás vidieť ich rozmetané sem tam po časopisoch a s číslami týchto po kútoch a knižniciach. Tratia ony v tej rozmetanosti krásno žeravie svoje, a čierna studenosť umára jich a unáša v zabudnutie. Jakoby vylial vody čašu za čašou na zem vyschlú, — jakoby padla zásoba hojného dažďa na roľu zasmädnutú: tamto prvô danô v jednotlivých spevoch, — toto želáme v poklade zbierky.

Netreba nám hovoriť o cene Spevov Chalupkových. Výkriky nadchnutia národa, načúvajúceho ím, neutichujú; blesk očí, siskrených oduševnením, svieti neprestajne, a sotvy jesto skupštiny dvoch — troch z nás, kdeby pod ho-

dinou neopätoval ohlas zvuky, plné mohútnej krásy. Slovom, spevy Chalupkove majú svedoctvo národa.

Preto sme si vymohli privolenie pôvodcovo k tomu, aby sme sobrané spevy jeho, ku ktorým on ešte aj tri do teraz neujavnené, a síce „Križiak“, „Sen“ a „Vojenská“ pripojil, tlačou vydať mohli.

Chceme podať svetu a sebe nový dôkaz toho, že národ slovenský vie i poznať i uznať i vyznať spevotvorstvo svoje. Radostne prijme Slovenstvo rozkošnú túto kyticu predivných kvetov hôlnych, o tom sme úplne presvedčení.

Pôvodca „spevov“ týchto dovolil sebe dať ktoré ochchýlky od „reči spisovnej“ a verí si, že prave učinil.

Uznávajúc z jednej strany vážnosť verejnosti, z druhej strany ohľad úcty ku spisovateľovi, za slušnú držíme vysvetliť: prečo „Spevy“ tieto s jejich odchýlkami a zvláštnosťami mluvnickými javnosti podávame.

Pri všetkom uctení objektivnosti literárnej a pri všetkom šetrení disciplíny spisovateľskej, nemohli sme neprijať výminku, ktorú poet náš položil medzi seba a nás pri tomto podniknutí. Pristali sme na to hnutí i tým, že činom takýmto na svetlo sa dostanú tvary mluvy národnej, všetkého uváženia hodné; očerstvejú snahy jazykozpytné a príležitosť podá sa hlbokému znateľovi rídzej povahy národa, náhlady svoje pravopisné a pravorečné vystaviť nie v theorii vedy filologickej, ale v životnom upotrebení a pristojenstve jejich.

Tým, ktorí žiadajú vedeckô odôvodnenie spomenutých odchýlok, nemôžeme ináč poslúžiť, len tak, jestli tu umiestime sem vstahujúci sa výťah súkromného listu pôvodcovho, ktorým nám na naše — možbyť že dotieravé — dotazy, tykajúce sa odchýlok tých, odpovedal. Píše pak pôvodca doslovne toto:

„Litera æ (rus. я) potrebná je vo slovenčine, ako ktorákoľvek iná slovenská litera. Nižná Orava, Lubtov, Zvolen a t. d. hovorí nie len:

holúbæ, telæ, jahnaæ, chlápæ, ale ai: prasæ, húsæ, kuræ. Tam počuť nie len: trúbæ, blúdæ, túlæ, mamaæ, kúpæ, ale ai: búræ, brúsæ, jako to obdoba vyhlædáva. My povedáme: kæčka (Schopf), kæmeň, kærovať — a to je etimologicky dobre. — Kto vie slovensky, bude vedieť kam to æ má položiť: kto nevieš, uč sæ; to ti usnadní poznania iných Slov. nárečí. Prijatím litery æ na miesto do teraz užívaného ä, odpadne veľká čiast tých mnohých čiar a bodov, ktorye písmo a zvlášte tlač slovenskú tak náramne obtæžujú.

Dluhô é vo slovenčine niet; ktorí ho uviedli, uškodili ním určitosti reči; na pr. To dobré dietæ a tie dobré deti. Ja mluvím: To dobrô dietæ a tye dobrye deti. Ktorô že je lepšie?

Pred krátkym e stojace spoluhlásky d, l, n, t, nie sú voždy mækkye. Zanedbaním čiar-kovania týchto písmen povstával v reči nesmysel a zapríčiňovalo sæ chybnô čítania; na pr. Krásne. Co je to? Či pulchrum (krásno), či pulchræ

(krásne), či pulchre (krásne). Ja som tye pís-
meny, kde sú mäkkye, všade pred e čiarkami
naznačil. Kto ale naším spôsobom deklinuje
(krásnyho, krásnymu), tomu nasledovnô pravidlo
dostačí: ponevadž v koncových syllabách slôv
konsony d, l, n, t, sú hñed' tvrdye, hñed' mäkkye,
potrebnô je, aby sæ tam mäkkye čiarami značili
a tím od tvrdých odličovaly. Všade inde zmie-
nenye konsony pred e mätko vyslovovať náleží.

Perfecta masculinorum animatorum et in-
animatorum u mnæ končia sæ na i: chlapi a
dubi stáli; foemininorum et neutrorum na y:
ženy, kurætá stály. Či je tak nie logičnejšie?

Má-li sæ reč vzdelávať a šlachtiť, nádobno
vzjať do výroby nie len jej vútornú čiast'
(mluvnicu a slovník) ale ai zútornú (blahozvučia):
preto opatrujem hláskami syllaby nehláskovanye,
aby umenšily sæ v reči tye „ineffabilia“ pre
ktorye ju už pred tisícletím cudzinci tupili.
Činím to spôsobom, aký mi sám ľud ukazuje.
Na pr. na východňom Slovensku mluví sæ

serdce miesto srdce, slunko miesto slnko;
v hornej Orave sluz a miesto slza; v Gemeru
krev, u nás kruv (srov. cru-or) miesto krv, a t. d.

Končíme dôslov náš tou vreloú túžbou: aby
litera neubíjala nás, ale aby hrdinský duch
spevov týchto ovial čím skôr a preporodil celý
národ náš.

Viacej ctiteľov

pôvodcových.

OPRAVA TISKU.

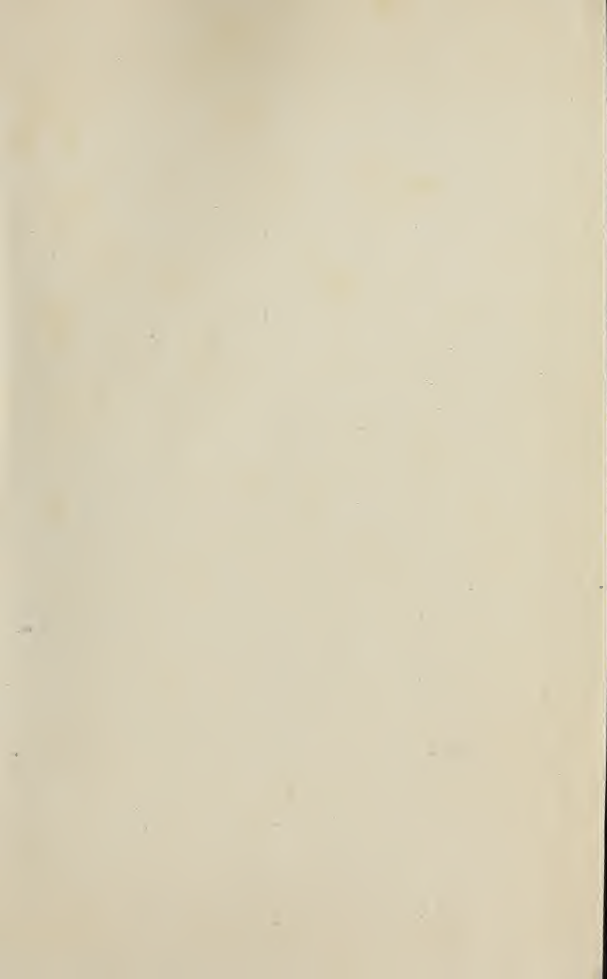
- Na strane 8 miesto: dupo tom má stáf: dupotom.
" 86 " trasiæ " " træsie.
" 88 má stáf: Zrada to vedzfe, vítæzi! —
Nie je a t. d.
" 105 čítaj: Roznietim si vatru.
" 108 miesto: potvora má stáf: mátoha.
" 139 " bliste " " bliští.
" 216 " o je to? " " Čo je to?
" 217 za vetou: „v koncových syllabách slôv,“ do-
daj: a vo slovoch jednoslabičných.
-

Zmäkčovacie čiarky chybia pri mnohých konsonách; menovito pri L (Lubtov, Lubča, Len, Letí a t. d.)

Udali sme tu len značnejšie omýly tlačovye. Našinec to tak ňerobí, ako iní hriešnici, ktorí z chybičiek sa zpovedujú a chýbiská taja; preto ale odpuštenia nedosahajú. My vykričali sme si práve tye väčšie hriechy; tye menšie musí nám potom slávno Obecenstvo vol'mo-nevol'mo prepáčiť. — Ale Kritika! — Tá Ježibaba? Nah-že tá naše chybičky v ňeumytých ústach svojich velæ ňeomálæ, aby jej doktorá ňezapadla. — Len ňedávno písaly noviny o je-dnej zlostnici, že „an einem Druckfehler“ sišla zo sveta. — Nuž tak! —

Sádzač.

LIBRARY OF CONGRESS

00023820237

